

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra filozofie

Hume o sebevraždě

Michaela Sabino da Silva

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Filip Tvrdý, Ph.D.

Olomouc 2018

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Hume o sebevraždě“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce a na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 6. 8. 2018

Podpis

Děkuji Mgr. Filipu Tvrděmu, Ph.D. za odborné vedení práce, spolehlivost, plodné konzultace, velkou vstřícnost a pomoc. Své rodině děkuji za podporu.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá interpretací významné eseje o sebevraždě („Of Suicide“) od Davida Huma. První, historicko-přehledová část, se věnuje přístupům k sebevraždě v dějinách od antiky po novověk. Druhá, interpretační část, má za cíl prozkoumat vybrané interpretační eseje na téma „Of Suicide“ napsané v posledních 45 letech a upozornit na jejich slabé a silné stránky. Práce klade důraz na zařazení Humovy eseje do kontextu a popisu argumentační strategie, kterou Hume využívá k odmítnutí námitek křesťanské teologie proti sebevraždě. Poslední kapitola informuje o aktuálnosti Humových argumentů, zejména v debatě o morální přijatelnosti eutanazie. Vzhledem k nedostatku české literatury k tématu autorka využívá převážně zdroje v anglickém jazyce.

Klíčová slova: sebevražda, Hume, náboženství, teologie, eutanazie.

Abstract

The bachelor thesis is focused on the interpretations of David Hume's famous essay "Of Suicide". The first part of the thesis is a historical overview of suicide from antiquity to modern history. The second, and interpretative part, aims to explore and highlight strengths and weaknesses of selected essays that comment on "Of Suicide" written in the last 45 years. The thesis places emphasis on the context of Hume's essay and tries to describe his strategy of argumentation, which rejects Christian theology's objections against suicide. The last chapter informs about the contribution that Hume's beliefs could bring to the current debates on moral acceptability of euthanasia. Due to the absence of Czech literature on this topic, the author uses predominantly sources in English language.

Keywords: Suicide, Hume, religion, theology, euthanasia.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Sebevražda jako filozofický problém	8
2.1. Historie sebevraždy	10
2.1.1. Antika.....	10
2.1.2. Středověk.....	16
2.1.3. Novověk.....	18
3. Humova esej „Of Suicide“	21
3.1. Problémy s vydáním eseje a Humův postoj k náboženství	21
3.2. Humova obrana sebevraždy	25
3.2.1. Provinění vůči bohu	26
3.2.2. Provinění vůči společnosti	32
3.2.3. Provinění vůči sobě samému	34
4. Hlavní problémy s interpretací eseje „Of Suicide“	36
4.1. „Of Suicide“ jako odpověď Tomáši Akvinskému	36
4.2. Teologická námitka proti sebevraždě.....	37
4.3. Negativní charakter Humova argumentu	39
4.4. Další chyba interpretů	40
4.5. „Of Suicide“ a eutanazie.....	41
5. Závěr	44
6. Použité zdroje	46

1. Úvod

V 18. století napsal David Hume esej nazvanou „Of Suicide“ s cílem obhájit právo člověka na sebevraždu. Tato významná esej je již více než 260 let vystavena pozornosti a pokusům o její interpretaci. Hume obhajuje sebevraždu a tvrdí, že není proviněním vůči bohu, společnosti ani sobě samému. Jedná se o významné dílo zejména z důvodu, jakým Hume sebevraždu brání – ostrým vystoupením proti námitkám křesťanské teologie. Nejde mu pouze o odmítnutí teologických námitek, nýbrž o budování morálky nezávisle na náboženství.

Převážná většina interpretů esej považuje za Humův velký filozofický neúspěch, plný argumentačních chyb a nesrovnalostí. Novější interpreti naopak upozorňují na dříve opomíjené skutečnosti a kontext, a esej naopak hodnotí pozitivně. Cílem práce je přiblížit čtenáři tyto interpretace a upozornit na jejich slabé a silné stránky. Práce také nabízí přesah do současnosti, poukázáním na transformaci problému sebevraždy v problém eutanazie, jelikož jde o témata, která spolu úzce souvisí.

Tato práce se tedy zabývá interpretací eseje „Of Suicide“ ve smyslu prozkoumání nejvýznamnějších interpretací posledních let a jejich srovnání s primárním textem. Aby tak mohla učinit, její první část se věnuje stručné historii přístupů k sebevraždě v dějinách. Významným přínosem této práce má být přiblížení tématu českému čtenáři, jelikož v našem prostředí (až na výjimečné zmínky) není literatura o „Of Suicide“ k dispozici. Nejen sekundární zdroje, ale také samotná esej nejsou dostupné v českém jazyce, proto je převážná většina zdrojů k této práci v anglickém jazyce. V textu se nachází odkazy na relevantní zdroje určené k hlubšímu studiu daného problému.

Práce je rozdělena na dvě části, přičemž první je historicko-přehledová (2. kapitola) a druhá je interpretační (3. – 4. kapitola). První část informuje o důvodech, proč je sebevražda filozofickým problémem a popisuje historii přístupů k sebevraždě chronologicky od antiky po novověk. Celá druhá kapitola slouží jako důležitý vhled do dané problematiky. Má pomoci porozumět kontextu Humovy eseje a připravit čtenáře na její následnou interpretaci.

Třetí kapitola je kapitolou hlavní, věnující se samotné eseji. Zasazuje „Of Suicide“ do kontextu doby jejího vydání a popisuje nesnáze s tím spojené. Kapitola 3.2. se věnuje primárnímu textu a jsou zde přehledně zpracovány jednotlivé části Humova hlavního argumentu na obranu sebevraždy a její možné interpretace. Esej obsahuje mnoho argumentů, které filozofové interpretují rozdílným způsobem, což má na celkový výklad zásadní vliv. Čtvrtá kapitola se proto věnuje problémům souvisejících s interpretací, na které můžeme při četbě sekundárních zdrojů narazit. Cílem kapitoly 4.5. je ukázat význam eseje pro dnešní dobu tím, že argumentaci, kterou Hume využívá pro obranu sebevraždy, můžeme aplikovat na obranu eutanazie. Mnoho autorových myšlenek je přínosných pro debatu o morální přípustnosti eutanazie i v dnešní době.

Účelem této bakalářské práce není zabývat se úplnou historií sebevraždy. Z důvodu omezeného rozsahu bylo potřeba vybrat ty historická období, která měla ve společnosti pro formování názorů na sebevraždu nejvýraznější vliv. Ze stejného důvodu nebylo možné věnovat se každému argumentu zvlášť a cílem proto bylo adresovat hlavní argumenty, které jsou mnohdy příčinami protichůdných interpretací. Práce se snaží brát v potaz kontext Humova života a jeho další tvorby. Studium jeho argumentace může být přínosným základem pro debaty o morálních filozofických problémech.

2. Sebevražda jako filozofický problém

Přístup k fenoménu sebevraždy se měnil, ačkoli kontroverznost tohoto tématu zůstávala a stále zůstává přítomna. Každá větší etapa historie se liší v tom, co sebevražda představovala a jak se s ní nakládalo. Ve starověku byla sebevražda něčím obyčejným¹, přičemž ve středověku byla naopak nepřijatelná. Dnes je sebevražda objektem mezioborového vědeckého zkoumání, za důležitého přispění sociologie, antropologie, psychologie a psychiatrie.² Tato historicko-přehledová kapitola obsahuje mnou vybrané filozofické školy a filozofy, kteří k tématu sebevraždy významně přispěli a ovlivnili další generace, nebo byli jakýmkoli jiným způsobem pro toto téma důležití.

Můžeme identifikovat celou řadu filozofických problémů, které se týkají sebevraždy. Samotná její definice není jednoznačná a souvisí s ní mnoho pojmů, které označují odlišné způsoby jednání. Sebevražda je čin, jímž člověk sám zapříčiní z vlastní vůle svou smrt, ovšem tato definice není úplná. Její úzké hranice opomíjí celou řadu dalších možných případů, které se mohou navzájem prolínat a spolu souviset.

Do kategorie *sebezabití* může spadat případ člověka, který se sám zabije nešťastnou náhodou, anebo také člověk, který zemře v důsledku riskantního jednání, u kterého mohl očekávat, že ho to může stát život (například člověk lezl po střeše vysokého domu bez jištění). Na *sebeobětování* a *mučednictví* v křesťanství se nahlíží jinak než na sebevraždu, i když jde taktéž o svobodné a dobrovolné rozhodnutí ukončit život, v tomto případě ale v zájmu nějaké vyšší hodnoty (třeba boha), které se tak člověk obětuje. Případ smrti Sókrata bychom zase označili jako *nedobrovolnou sebevraždu*, protože soud mu uložil trest smrti, avšak samotný Sókratés musel vypít jed a zabít tak sám sebe. Velmi tenká hranice je mezi sebevraždou a *eutanazií*, taktéž svobodná a dobrovolná smrt, má ji ale vykonat někdo třetí, v tomto případě lékař. V České republice je eutanazie posuzována jako *vražda*. *Asistovaná sebevražda* proběhne

---

¹ John Rist, *Stoická filosofie* (Praha: Oikoymenh, 1998), s. 243.

² Michael Cholbi, „Suicide,“ *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2017 Edition): kap. 1. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/suicide/> (zobrazeno 1. 3. 2018). Když cituji Cholbiho, pro lepší orientaci v textu uvádím čísla kapitol, protože text nemá očíslované strany.

v případě, kdy někdo třetí nepřímo pomůže člověku spáchat sebevraždu. Eutanazie se někdy dále dělí na aktivní a pasivní – definuje se jako rozdíl mezi usmrcením („killing“) a necháním zemřít („letting die“).

Předchozí odstavec naznačuje, že kategorizování sebevraždy ve specifických případech nemusí být snadné, z čehož mohou plynout důsledky pro legislativu. V České republice se spáchání sebevraždy nijak nepostihuje, eutanazie je však zakázána a posuzována jako vražda. Zákon č. 40/2009 Sb., § 144 (1) říká: „Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody až na tři léta.“ Doktor, který nepodá člověku na jeho žádost lék a pacient tak dobrovolně zemře, je za tento čin trestně odpovědný. Eutanazie úzce souvisí s tématem mé práce, jelikož má velmi podobný charakter a představuje zajímavé přenesení problému sebevraždy do dnešních dní. Diskuze, zda je, nebo není morálně přijatelná, probíhají neustále. Filozofové se mohou přiklánět k názoru, že eutanazie je přijatelná, avšak i přesto její legislativní ukotvení v současné době nedoporučovat, právě z výše uvedených důvodů.³ Tomuto kroku by totiž musela předcházet důsledná diskuze a upravení právního řádu tak, aby nebyl zneužitelný.

Tímto se dostáváme k další nesnázi. Každý obor studující sebevraždu využívá jiné paradigma a metodologii, což znamená velmi odlišný přístup k sebevraždě v různých oborech. Toto je důležité díky důsledkům pro praxi (například legalizaci eutanazie), protože legislativa musí stavět právě na poznatcích vědních oborů.

Morální přípustnost nebo nepřípustnost sebevraždy je další filozofický problém. Rozdílné základy, ze kterých filozofové vycházejí, jsou klíčové pro odpovídání na filozofické otázky či tvoření stanovisek. Odlišné etiky budou postupovat jiným způsobem a dospějí tak k odlišným závěrům.

Také teologické argumenty mohou ve filozofii představovat nesnáze, protože se musíme rozhodnout, zda tvoří legitimní argumenty (ať už se jedná o pozitivní či negativní).

---

³ Adam Doležal, „Eutanazie jako politické téma?“ *Zdravotnické právo a bioetika*, 05. 03. 2012, <http://zdravotnickepravo.info/eutanazie-jako-politicke-tema/> (zobrazeno dne 23. 08. 2018).

Náboženství nestojí na pevných základech vědy, naopak se opírá o víru. Je zřejmé, že z tohoto důvodu nemohou mít argumenty založené na víře stejnou váhu jako ty, jenž vycházejí z vědy a ověřených dat. Pro každodenní život člověka to možná nemá žádné podstatné důsledky, nicméně pro filozofii je to klíčové téma. Filozofové zastávají různá stanoviska k tomuto problému, například představitelé nového ateismu náboženství nepřijímají (tedy ani teologické argumenty), a naopak zastávají názor, že je potřeba náboženství otevřeně kritizovat a odmítat za použití racionálních argumentů.

Další kategorii potíží mohou tvořit filozofové, či filozofické směry, u kterých panují interpretační neshody. Tyto případy mohou být způsobeny nedostatkem zachovaných zdrojů, nejednoznačností a nesrovnalostmi v interpretaci pramenů. Přesně takové neshody nacházíme u interpretací názorů Davida Huma na sebevraždu, kterým se věnuje druhá část této práce. Pro jejich popsání a zhodnocení považuji za nezbytné prozkoumat uvedené filozofické školy a významné filozofy, kteří na formování debaty o sebevraždě měli významný vliv. Pro zdárnou interpretaci Davida Huma považuji za důležité znát nejen historický kontext problému sebevraždy, ale také kontext Humovy doby a názorů, které ho předcházely a měly na formování (nejen) jeho myšlenek vliv.

2.1. Historie sebevraždy

V následujících podkapitolách, které jsou pro přehlednost uspořádány chronologicky, přiblížím vybraná období z historie filozofie a jejich zástupce, u kterých je reflexe sebevraždy nějakým způsobem významná.

2.1.1. Antika

V době antiky se sebevraždě nevěnovalo, až na několik výjimek, moc pozornosti a před nástupem stoicismu se filozofové zabývali tématem sebevraždy spíše sporadicky.⁴

---

⁴ Cholbi, „Suicide,“ kap. 2.

S tím souvisí také etymologie slova *sebevražda*. Starověká řečtina a latina neměli jediné slovo, které by mohlo být přeloženo jako „sebevražda“ nebo „eutanasie“.⁵ Pojem, který většina starověkých městských států používala, je *sebe-zabití*, a to z důvodu kriminalizování tohoto činu.⁶

Platón se explicitně věnuje sebevraždě na dvou místech, prvním je dialog *Faidón* (61b-62d) a druhým *Zákony* (873c-d). Pro Platóna je člověk součástí státu a musí vést život, který je podřízený chápání občanské povinnosti.⁷ Platón ze sebevraždy činí předmět zákonodárství a vzhledem k tomu, že „stát je přirozeným jevem a bohové jsou s ním spjati“⁸, provinění vůči státu je proviněním vůči bohu.⁹

Sókratés ve *Faidónu* říká, že jako lidé jsme v „jakémsi vězení“, ze kterého nesmíme utíkat, a že „bozi nás mají na péči“¹⁰. Jako lidé „jsme bohům částí jejich majetku“¹¹ a právo rozhodnout se dobrovolně ukončit svůj život nám nenáleží. Sókratés vyvozuje, že člověk nesmí sám sebe usmrtit, „dokud mu bůh nepošle nějakou nutnost, jako je ta, která nyní doléhá na [něj]“. ¹² Podle Rista se zdá, že Sókratés označuje svou vlastní smrt za sebou samým zaviněnou a pokládá si otázku, v jakém smyslu by tomu tak mělo být.¹³ To je v principu otázka po samotné povaze sebevraždy, její morálnosti či nemorálnosti a otázka po její definici. Sókratés vykonal rozsudek sám a usmrtil se – tedy spáchal sebevraždu (sebe-zabití), anebo byl postaven do role popravčího (kterému ale vinu za smrt jeho oběti nedáváme).¹⁴

Lidé jsou majetkem bohů a jsou pod jejich vlivem, bohové jsou dobří a lidé musí předpokládat, že je o ně postaráno nejlepším možným způsobem. John M. Cooper podotýká,

---

⁵ John M. Cooper, „Greek Philosophers on Eutanasia and Suicide,“ in *Suicide and Euthanasia: Historical and Contemporary Themes*, ed. Baruch A. Brody, s. 9 (Boston: Kluwer Academic, 1989).

⁶ Cooper, „Greek Philosophers on Eutanasia and Suicide,“ s. 10.

⁷ Rist, *Stoická filosofie*, s. 246.

⁸ Rist, *Stoická filosofie*, s. 246.

⁹ Rist, *tamtéž*.

¹⁰ Platón, *Faidón*, s. 18, 62b.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*, s. 18, 62c.

¹³ Rist, *Stoická filosofie*, s. 244.

¹⁴ Rist, *Stoická filosofie*, s. 244. Rist udává více historických případů sebezabití, které je komplikované označit za sebevraždy, např. budhističtí mniši, kteří se obětovali ve válce ve Vietnamu. Jedná se o terminologický problém, jak definovat sebevraždu.

že my pro sebe můžeme těžko udělat lepší službu spácháním sebevraždy, než pro nás bohové dělají tím, že nás udržují naživu a můžeme si být jistí, že pokud by pro nás bylo lepší zemřít, bohové by naši smrt jistě způsobili.¹⁵

V *Zákonech* Platón definuje tři případy, kdy je sebevražda přípustná:

- a) na rozkaz obce,
- b) v případě nadmíru bolestného a neuniknutelného osudu,
- c) a v případech, kdy je člověk vystaven bezvýchodné hanbě, se kterou by nebylo možné žít.¹⁶

Podle Rista byly tyto důvody běžně uváděny většinou Řeků, historických i fiktivních postav, které zdůvodňovaly a vyjadřovaly se k sebevraždě.¹⁷ Platón chtěl pravděpodobně pouze zamezit sebevraždě, kterou by člověk vykonal z pouhé lenosti a „nemužné zbabělosti“¹⁸. Dnes bychom řekli, že člověk potřeboval dobrý důvod k tomu, aby spáchal sebevraždu. Ve *Faidónu* je sebevražda také přípustná v případě, kdy bůh zasáhne a sešle na člověka nutnost. Platón si pravděpodobně myslel, že poznat tyto případy nebude složité a žádný postup nebo návod nepodává.

V případě, že člověk vykonal sebevraždu bez „dobrého důvodu“ a bez naplnění podmínek uvedených výše, spáchal zločin, který stát může potrestat.¹⁹ Jak ve starověkém Řecku poznávali tyto případy, není jasné. Tento trest spočíval v pohřbení bez slávy, na bezejmenných a neplodných místech, osaměle bez přítomnosti dalších hrobů a v hrobě neoznačeném.²⁰

---

¹⁵ Cooper, „Greek Philosophers on Eutanasia and Suicide,“ s. 16. Cooper vychází z pasáže *Faidónu* (62c-e), kde Kebés rychle odpovídá Sókratovi a komentuje, proč by sebevražda byla nerozumným činem. Podle Coopera Sókratés v této pasáži nabízí vysvětlení pythagorejského zákazu sebevraždy.

¹⁶ Platón, *Zákony*, 4. vyd. (Praha: Oikoymenh, 2016), 873c, s. 277.

¹⁷ Rist, *Stoická filosofie*, s. 246.

¹⁸ Platón, *Zákony*, 873c 9, s. 277.

¹⁹ Rist, *Stoická filosofie*, s. 246.

²⁰ Platón, *Zákony*, 873c-d, s. 277-278.

Podobným způsobem pohlížel na sebevraždu Aristotelés. Společně s Platónem „uvažuje o sebevraždě z hlediska povinností a služeb, které má člověk plnit a za něž má být jakožto člověk odpovědný.“²¹ Aristotelés na rozdíl od Platóna udává případy, v jakých je sebevražda zbabělostí:

„Přivoditi si však smrt, abychom se vyhnuli chudobě nebo hoři lásky anebo vůbec nějakému zármutku, nenáleží člověku statečnému, nýbrž spíše zbabělci; jest totiž změkčilostí vyhýbati se protivenstvím, i nepodstupuje sebevrah smrt proto, že jest to krásné, nýbrž proto, že se vyhýbá zlu.“²²

V páté knize *Etiky Níkomachovy* Aristotelés popisuje sebevraždu jako nespravedlnost k sobě samému a pokud je provedena z nepatřičného důvodu, měla by být potrestána.²³ Jedna třída správného jednání je tvořena činy v souladu s ctnostmi, které jsou určeny zákonem. Zákon například výslovně nepovoluje sebevraždu (a to, co výslovně nepovoluje, zakazuje).²⁴ Také bychom to mohli vyložit takto: „jakoukoli formu vraždy, kterou výslovně zákon neumožňuje, zakazuje.“²⁵ To znamená, že člověk může zabít sám sebe pouze v případech, které udává zákon. Podle Aristotela je vždy nutné, aby „právo a bezpráví bylo mezi více osobami“.²⁶ Zajímavé je, že sebevražda je nespravedlivým činem ne vůči sobě samému, ale vůči státu.²⁷

---

²¹ Rist, *Stoická filosofie*, s. 246.

²² Aristotelés, *Etika Níkomachova* (Praha: Petr Rezek, 1996), 1116a 10-15, kniha III., s. 85.

²³ Aristotelés, *Etika Níkomachova*, 1138a, kniha V., s. 147. Český překlad *Etiky Níkomachovy* (2. rozš. vydání, překlad Antonína Kříže z roku 1996) nepovažuji za velmi čtenářsky přívětivý. Pracovala jsem tedy i s anglickým překladem: Aristotle, *Nicomachean Ethics* (Cambridge: Harvard University Press, 1934), Perseus Digital Library, <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=urn:cts:greekLit:tlg0086.tlg010.perseus-eng1>.

²⁴ Aristotle, *Nicomachean Ethics*, 1138a.

²⁵ Aristotle, *Nicomachean Ethics*, 1138a, poznámka č. 2. V českém překladu zní tato pasáž takto: „Práve jest totiž zčásti to, co se vzhledem ke každé jednotlivé ctnosti nařizuje, například zákon nepřikazuje usmrcovati se, to však, čeho nepřikazuje, zakazuje.“ Aristotelés, *Etika Níkomachova*, 1138a 5, kniha V., s. 147. Všechny cizojazyčné citace jsou přeloženy autorkou práce, není-li uvedeno jinak.

²⁶ Aristotelés, *Etika Níkomachova*, s. 148.

²⁷ Aristotelés, *Etika Níkomachova*, s. 148. Vzhledem k rozsahu bakalářské práce se nemohu jednotlivou argumentací zabývat do hloubky. Aristotelés napřed vyvodí, že člověk spácháním sebevraždy jedná nespravedlivě. Toto by mohla být zkrácená verze argumentu: a) kdykoli někdo působí škodu proti zákonu dobrovolně (aniž se tím odškodňuje = odplata), jedná nespravedlivě; b) dobrovolně člověk jedná, pokud ví, proti komu a čím; c) ten, kdo páchá sebevraždu, činí dobrovolně proti správnému úsudku něco, co zákon nepřipouští, d) závěr: tento člověk jedná nespravedlivě. Aristotelés si klade otázku, zda nespravedlivě vůči sobě nebo obci a odpovídá: Nejedná nespravedlivě proti sobě, protože trpí dobrovolně (a nikdo dobrovolně křivdy netrpí), proto jedná nespravedlivě vůči obci a ta ho potrestá stejně jako lidi, kteří jí „křivdí“.

Platón i Aristotelés kladou velký důraz na fungování státu, zatímco člověk jako individuum zůstává upozaděm. I Cholbi zmiňuje relativní absenci zájmu ze strany Platóna a Aristotela o práva a blahobyt jednotlivců – oba totiž limitují ospravedlnění sebevraždy s přihlédnutím k individuálním sociálním rolím a povinnostem²⁸ – na rozdíl od stoiků.

2.1.1.1. Kynismus

Postoj kyniků se od postoje Platóna i Aristotela lišil, zejména jejich postoj k životu byl jiný. Za nejvyšší hodnoty považovali svobodu, nezávislost a správný vztah k sobě samému.²⁹ Jejich důraz na svobodu byl velmi silný a odrážel se v jejich pohrdání společenskými hodnotami a konvencemi.³⁰ Jak píše Long, Dógenés ze Sinópe úmyslně porušoval zásady společenského života a choval se výstředně, z důvodu opravdového zájmu o mravní hodnoty. Na rozdíl od Aristotela jeho „etické hodnoty nebraly v potaz společenské postavení ani národnost, což jen zdůrazňuje radikální charakter Dógenovy kritiky tradičních postojů.“³¹ Dógena zajímal lidský jedinec a blaženost, které mohl dosáhnout na základě přirozených vloh a právě tento důraz na „přirozenost“ je charakteristickým znakem hellénistické filozofie.³²

Kynikové brali zásadu, že ctnost je jediným dobrem, doslova. Všechno, co není dobré, a není to špatné, je nevýznamné.³³ Z toho můžeme odvodit, že smrt jako taková je indiferentní. Podle Dógena Laertia se Menippos, kynický filozof ze třetího století našeho letopočtu, oběsil, protože přišel o všechny své peníze³⁴ a další kynik Métroklés „zemřel stářím, zadržev v sobě dech“.³⁵ Pokud kynici nemohli dosáhnout blaženosti, sebevražda byla legitimní možností, jak svůj život ukončit. Oproti předchozí tradici chybí úzké propojení s polis a s tím souvisí touha kyniků po svobodě. Rist píše, že znakem ctnostného člověka bylo jeho naprosté oproštění

---

²⁸ Cholbi, „Suicide,“ kap. 2.1.

²⁹ Friedo Ricken, *Antická filozofie* (Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002), s. 128.

³⁰ Ricken, *Antická filozofie*, s. 128.

³¹ Anthony A. Long, *Hellénistická filozofie: stoikové, epikurejci, skeptikové* (Praha: Oikoymenh, 2003), s. 18.

³² Long, *Hellénistická filozofie: stoikové, epikurejci, skeptikové*, s. 18.

³³ Rist, *Stoická filozofie*, s. 247.

³⁴ Dógenés Laertios, *Životy, názory a výroky proslulých filozofů* (Praha: Československá akademie věd, 1964), VI, 100.

³⁵ Laertios, *Životy, názory a výroky proslulých filozofů*, VI, 95.

od povinností a nátlaků – svoboda tedy byla zásadní.³⁶ Byli proto ochotni obhajovat sebevraždu spáchanou z triviálních důvodů, mnohdy ji doporučovali a občas prováděli z řady důvodů – nepřipisovali jí ale žádnou důležitost.³⁷

2.1.1.2. Stoicismus

Stoici pokračovali v předchozí tradici a není žádné místo, kde by sebevraždu zakazovali. Pro stoiky je důležitý záměr, činy jako takové jsou bezvýznamné.³⁸ Nezáleží na tom, zda člověk sebevraždu spáchá, ale na tom, zda má k tomu rozumný důvod. Z raných stoiků spáchal sebevraždu Zénón, Kleantés a Antipatros z Tarsu.³⁹

Podle Díogéna má moudrý člověk tyto *rozumné* důvody, aby si vzal život:

- a) záchrana vlasti nebo přátel,
- b) krutá bolest způsobená zmrzačením, nebo nevyлéčitelnou nemocí.⁴⁰

Pro Ristu na tomto místě vzniká problém s odpovědí na otázku, zda platí tyto podmínky pro moudrého člověka stejně jako pro pošetilce a obává se, že pouze moudrý člověk by mohl vědět, co je přirozené a v jaké situaci je oprávněné si vzít život.⁴¹ Walter Englert v článku o stoickém pohledu na sebevraždu⁴² Ristovi oponuje a tvrdí, že v díle *De Finibus* stoici probírají sebevraždu v kontextu povinností, které platí pro celé lidstvo, moudré i pošetilce, kteří mohou ve svých rozhodnutích ohledně sebevraždy chybovat, nicméně stejně tak mohou chybovat ve všech dalších rozhodnutích. Pouze čin moudrého člověka bude vždy ctnostným jednáním.⁴³

---

³⁶ Rist, *Stoická filosofie*, s. 247.

³⁷ Tamtéž, s. 248. Rist zmiňuje rozšířenou domněnku, že sebevražda je ve stoicismu konečným potvrzením lidské svobody, a s touto domněnkou nesouhlasí: „[m]oudrému člověku jeho svoboda samozřejmě umožňuje spáchat sebevraždu, tak jako mu umožňuje udělat cokoli jiného, co není zvrácené, (...) ale svoboda vzít si život není žádným způsobem důležitější než jeho ostatní svobody.“ A sebevražda tedy podle něj není konečným potvrzením svobody, ale nestojí ani za to, abychom se jí zabývali. Viz Rist, *Stoická filosofie*, s. 248.

³⁸ Rist, *Stoická filosofie*, s. 249.

³⁹ Tamtéž, s. 248.

⁴⁰ Laertios, *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*, VII, 130.

⁴¹ Rist, *Stoická filosofie*, s. 249.

⁴² Walter Englert, „Seneca and the Stoic View of Suicide“ in *The Society for Ancient Greek Philosophy Newsletter*, 184 (1990). <https://orb.binghamton.edu/sagp/184>.

⁴³ Englert, „Seneca and the Stoic View of Suicide,“ s. 7.

Opět se tedy vracíme k dobrým či rozumným důvodům, jako u předchozích tradic. Ve střední stoe je situace podobná, u Cicera v jeho stoických pojednáních a výkladech o stoiku Catonovi nenacházíme žádnou výraznou změnu oproti raným stoikům.⁴⁴

V pozdní stoe se situace mění a Seneca se sebevraždou zabývá ve větší míře. Jeho pozornost se zaměřuje na otázku svobody, která se sebevraždou úzce souvisí. Možnost sebevraždy poskytuje lidem svobodu, protože je tato možnost vždy přítomna v jejich životech – výsledkem je, že se nemusejí obávat budoucnosti a mohou překonat životní překážky, díky kterým by nemohli jednat ctnostně. Seneca k tomu mimo jiné píše: „Je třeba dát přednost nejnečistší smrti před nejskvělejším otročením.“⁴⁵ Sebevražda chrání svobodu člověka tím, že svůj život může kdykoli, kdy to považuje za správné, ukončit.⁴⁶ Seneca píše: „Není třeba (...) vždycky lpět na životě. Vždyť dobrem není žít, nýbrž dobře žít. Proto mudrc žije jen tak dlouho, jak má, ne jak může.“⁴⁷ Zajímavé je, že v antice vůbec nepovažovali sebevraždu jako narušení světového řádu nebo přirozeného řádu přírody.

2.1.2. Středověk

Šíření křesťanství a postupný zánik římské říše měly na recepci sebevraždy radikální vliv. Vznik středověké křesťanské společnosti a s ní spojené nové hodnoty vedly ke změně vnímání sebevraždy, protože v jejím pojetí byla sebevražda morálně špatná, i navzdory absenci jasných dokladů v písmu.⁴⁸ Dobrovolná smrt byla považována za vyvrcholení zoufalství člověka, jeho šílenství nebo ďábelské pokušení.⁴⁹ Je zajímavé, že existují případy, ve kterých je sebevražda přijímána pozitivně, jako v případě mučedníků, kteří kvůli své víře položili život.

---

⁴⁴ Rist, *Stoická filosofie*, s. 255.

⁴⁵ Seneca. *Výbor z listů Luciliovi* (Praha: Svoboda, 1969), 70. list, s. 108.

⁴⁶ Englert, „Seneca and the Stoic View of Suicide,“ s. 20.

⁴⁷ Seneca. *Výbor z listů Luciliovi*, 70. list, s. 104.

⁴⁸ Cholbi, „Suicide,“ kap. 2.2.

⁴⁹ Minois také zmiňuje výzkumy a zachované prameny, ze kterých vyplývá, že sebevraždy byly páčány napříč všemi sociálními třídami, stejně jako ženami a muži. Georges Minois, *History of Suicide: Voluntary Death in Western Culture* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1999), s. 9.

Sv. Augustinovi je obecně připisováno prvenství v odůvodnění křesťanského zákazu sebevraždy⁵⁰, oporu našel zejména v desateru. Ve spise *O boží obci* píše:

„Není náhodou, že ve svatých kanonických knihách nikde nenalzááme božský příkaz nebo dovolení, abychom si sami způsobili smrt, třeba pro dosažení samé nesmrtelnosti nebo pro odvrácení či odstranění nějakého zla. Že nám je zakázáno, plyne i z přikázání ‚Nezabiješ‘, obzvláště když tu nestojí ještě ‚svého bližního‘, asi jako když bylo křivé svědectví zapovězeno slovy: ‚Nepromluvíš křivého svědectví proti bližnímu svému.‘“⁵¹

Tomáš Akvinský později navazuje na Augustina a uvádí tři důvody⁵², proč je sebevražda smrtelným hříchem:

1. „[K]aždá věc přirozeně miluje sebe, a k tomu patří, že každá věc přirozeně zachovává se v bytí a porušitelům odporuje, jak může.“⁵³
2. Každá část je součástí vyššího celku. Člověk je částí společnosti, když sám sebe zabije, společnost trpí.
3. Život je dobro, jež je nám dáno od Boha a „proto, kdo se zbaví života, hřeší proti Bohu.“⁵⁴

Akvinský hojně cituje Aristotela a zejména je ovlivněn jeho důrazem na společnost. Člověk je součástí společnosti jako vyššího celku a ten nepochybně v případě jeho sebevraždy utrpí újmu. Podle Akvinského je člověk pánem svého života, protože se může svobodně rozhodovat. Nicméně „přechod z tohoto života k jinému šťastnějšímu nepodléhá svobodnému rozhodování člověka, nýbrž moci Boží.“⁵⁵ Zajímavé je, že v této pasáži Akvinský píše, že smrt je poslední a nejhroznější zlo tohoto života, a uvádí to jako citaci z Aristotelovy *Etiky*. Z toho vyvozuje,

---

⁵⁰ Cholbi, „Suicide,“ kap. 2.2.

⁵¹ Augustinus, A. *O boží obci*. Praha: Vyšehrad, 1950. přel. Nováková J. Kniha XXII, str. 54.

⁵² Tom L. Beauchamp analyzuje Humovu esej „On Suicide“ a zastává názor, že Hume ve své eseji bod po bodu odpovídá Tomáši Akvinskému a jeho třem argumentům proti morálnosti sebevraždy. V kapitole 4.2.1. se zabývám touto interpretací podrobněji. Tom L. Beauchamp, „An Analysis of Hume's Essay ‚On Suicide‘,“ *The Review of Metaphysics* 30, no. 1 (1976): 73. <http://www.jstor.org/stable/20126886>.

⁵³ Tomáš Akvinský, *Theologické summy svatého Tomáše Akvinského* (Olomouc: Krystal, 1940), Svazek III, II-II, o. 64, čl. 5, s. 530.

⁵⁴ Akvinský, *Theologické summy*, II-II, o. 64, čl. 5, s. 530.

⁵⁵ *Ibid*, s. 531.

že vzít si život, abychom unikli strastem našeho života, ve skutečnosti znamená vzít na sebe větší zlo k uniknutí zlu menšímu.⁵⁶

Vražda je hřích, tudíž sebevražda je hřichem vůči sobě samému. Podle Akvinského je sebevražda horší než vražda, protože je spáchána vůči člověku, ke kterému je povinen největší láskou – sám k sobě. Sebevražda je také nejnebezpečnějším hřichem, jelikož se člověk připraví o čas, který potřebuje k odpykání svého hříchu.⁵⁷ Středověké zákony i běžná praxe schvalovaly potrestání takových činů znesvěcením těla sebevraha, zabavením jeho majetku a odmítnutím křesťanského pohřbu.⁵⁸ V porovnání s antickou tradicí byla křesťanská tradice přísnější, protože trest postihl hlavně sebevrahovu rodinu.

Cholbi tvrdí, že dvě hlavní kategorie argumentů pro nepřípustnost sebevraždy vyplývají z křesťanské náboženské tradice.⁵⁹ První kategorií je tomistická pozice zastávající přirozené právo, která vznikla jako obranná reakce, když sebevražda začala být zkoumána skrze vědu a psychologii v 18. století.⁶⁰ Tato tradice bere sebevraždu jako porušení řádu, který bůh vytvořil, aby řídil svět. Druhá kategorie náboženských argumentů je založena na analogiích mezi bohem a člověkem.⁶¹ Konkrétními případy argumentů se zabývám ve druhé kapitole, která se věnuje Humovi a jeho eseji „Of Suicide“.

2.1.3. Novověk

Navzdory návratu k antice v renesanci díky objevení mnoha antických textů, renesanční myslitelé nadále přijímali stanovisko církve a prohibici sebevraždy. Dva filozofové šestnáctého století ale tvoří výjimku, když se (i když možná okrajově) vyjádřili ve prospěch sebevraždy – Michel de Montaigne⁶² a Thomas More.

---

⁵⁶ Akvinský, *Theologické summy*, II-II, o. 64, čl. 5, s. 531.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Cholbi, „Suicide,“ kap. 2.2.

⁵⁹ Cholbi, „Suicide,“ kap. 3.3.

⁶⁰ Cholbi, „Suicide,“ kap. 2.3. Tato pozice byla kritizována Humem, který na tuto tomistickou pozici zaútočil v eseji „Of Suicide“.

⁶¹ Cholbi, „Suicide,“ kap. 3.3.

⁶² Z důvodu rozsahu práce se nemohu Montaignovi věnovat více a interpretovat jeho pozitivní zmínky o sebevraždě v *Esejích*. Viz kapitola v Minois, *History of Suicide*, s. 89-92.

Thomas More v *Utopii* píše, že ti, kdo trpí bolestmi kvůli nevyléčitelné nemoci, mohou spáchat sebevraždu. Kvůli satirickému a fantastickému tónu díla je diskutabilní, zda More zastával toto stanovisko i v reálném životě.⁶³ Na dalších místech v *Utopii* píše:

„Člověka, který si sáhne na život z důvodu, který neschválili kněží a senát, nepokládají za hodna pohřbu ani do země, ani žehem; takové sebevrahy nepohřbeny potupně vrhají do některého močálu.“⁶⁴ Tento přístup známe z předchozích podkapitol.

Naopak John Locke ve *Dvou pojednáních o vládě* představuje zastávce tradiční pozice církve. Podle něj má člověk v přirozeném stavu absolutní svobodu nad sebou a svým majetkem, ale ani tak „nemá svobodu zahubiti sebe sama.“⁶⁵ Podle Locka je člověk „dílem jednoho všemohoucího a nekonečně moudrého Tvůrce“⁶⁶, proto jsme jeho vlastnictvím a nemáme nárok si vzít život. Později se k tomuto Lockovu argumentu vrátím, protože představuje to, co se nazývá „teologická námitka“, která má pro esej „Of Suicide“ velký význam.

Osvícenští filozofové měli tendence považovat sebevraždu za sekulární jev, jako důsledek individuální psychiky jednotlivců a jejich sociálního postavení a prostředí.⁶⁷ David Hume dal vzniknout novému přístupu, když odmítl dosavadní teologickou rétoriku v otázkách morálky a přijatelnosti sebevraždy, čemuž se věnuje třetí kapitola této práce. Immanuel Kant zastával opačné stanovisko a v *Základech metafyziky mravů* píše:

„Za prvé, pokud jde o pojem nutné povinnosti k sobě samému, tak si ten, kdo chová sebevražedný úmysl, položí otázku, zda jeho jednání může spoluexistovat s ideou lidstva jako účelu o sobě. Jestliže sám sebe zničí, aby unikl ze svízelné situace, pak užije své osoby pouze jako prostředku k zachování snesitelného stavu až do konce života. Člověk však není žádná věc, tedy něco, co se dá použít pouze jako prostředek, nýbrž musí být vždy v každém

---

⁶³ Cholbi, „Suicide,“ kap. 2.2.

⁶⁴ Thomas More, *Utopie* (Praha: Mladá fronta, 1978), s. 91.

⁶⁵ John Locke, *Dvě pojednání o vládě* (Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965), kap. II-6, s. 141.

⁶⁶ Locke, *Dvě pojednání o vládě*, s. 141.

⁶⁷ Cholbi, „Suicide,“ kap. 2.3.

svém jednání považován za účel sám o sobě. Nemohu tudíž s člověkem ve své osobě nijak disponovat, mrzačit ho, kazit nebo usmrtit.“⁶⁸

Historický přehled končím u Kanta kvůli tomu, že pro následující část této práce nemá etapa dějin po Humovi větší význam.⁶⁹

---

⁶⁸ Immanuel Kant, *Základy metafyziky mravů*, 3. vyd. (Praha: Oikoymenh, 2014), 429 [51], s. 48.

⁶⁹ Ještě za Kantova života se o sebevraždě pozitivně vyjadřoval Voltaire, Ch. L. Montesquie či Rousseau. Následuje mnoho dalších filozofů, kteří měli potřebu se sebevraždou nějakým způsobem zabývat, např. Arthur Schopenhauer, v 19. století Friedrich Nietzsche a ve 20. století Albert Camus, který v *Mýtu o Sisyfovi* sebevraždu nazval jediným opravdu závažným filozofickým problémem. Albert Camus, *Mýtus o Sisyfovi* (Praha: Garamond, 2015).

3. Humova esej „Of Suicide“

David Hume se jako jeden z prvních filozofů osvícenství zastal sebevraždy a podnikl výpad proti tomistické pozici, vycházející z názorů Tomáše Akvinského. Hume přichází s celou řadou důležitých argumentů, nejen k tématu samotné sebevraždy, ale také v rámci filozofie náboženství a morální filozofie.⁷⁰ V historii i současnosti má velmi podobný charakter problém eutanazie, diskuze o tom, zda je, nebo není morálně přijatelná, probíhají neustále.⁷¹ „Of Suicide“ je význačná esej, která je i po více než dvě stě šedesáti letech stále aktuální. Interpreti Huma se shodují, že je to jedna z jeho nejvlivnějších esejí, ale není snadné ji interpretovat. Hume filozofům práci neulehčuje, jeho argumentace není příliš jasná, argumenty se různě proplétají a Hume své závěry často zveličuje.

Při interpretaci jsem pracovala s pěti články o „Of Suicide“ od různých autorů, které byly napsány mezi roky 1976 a 2016 a jsou významnými příspěvky k tomuto tématu. První tři (Tom L. Beauchamp, 1976; Kenneth R. Merrill, 1999; G. R. McLean, 2001) jsou k Humovi a podobě jeho argumentace vesměs kritické, naopak článek z roku 2005 od Thomase Holdena zastává opačný názor a přichází se zásadním interpretačním obratem. Holden ukazuje, že kritika od předchozích interpretů byla založena na nepochopení Huma a jeho strategie. Poslední vybraný článek publikovaný v *The Oxford Handbook of Hume* od Eugenia Lecaldana souhlasí s výkladem Holdena a nabízí interpretace z pohledu filozofie náboženství a morální filozofie. Humovo první *Zkoumání o přirozeném rozumu* je důležitým zdrojem dalších Humových názorů, zejména jeho kritice náboženství.

3.1. Problémy s vydáním eseje a Humův postoj k náboženství

Vydání eseje „Of Suicide“ společně s esejí „Of the Immortality of the Soul“ provázely komplikace. Původně jimi Hume nahradil esej, kterou se rozhodl ze souboru esejí *Four*

---

⁷⁰ Eugenio Lecaldano, „Hume On Suicide,“ in *The Oxford Handbook of Hume*, ed. Paul Russel (New York, NY: Oxford University Press, 2016), 660-670.

⁷¹ Důležitou otázku, zda je vůbec eutanazie předmětem morálky přeneseně u sebevraždy řešil právě Hume.

Disertations odebrat. Nakladatel tedy v roce 1755 vytiskl soubor nazvaný *Five Disertations*, ale nikdy nedošlo k jeho publikování, kvůli samotnému Humovi, který se nakonec obě eseje rozhodl vyjmout.⁷² Filozofové dodnes spekulují, proč se Hume rozhodl tyto eseje na poslední chvíli nevydat a přichází s různými teoriemi.

Za první, podle Lecaldana se Hume nechal na základě rady svého nakladatele a přítele Adama Smithe (kvůli nátlaku jistých členů církve) přesvědčit o jejich stažení.⁷³ *Za druhé*, Tom L. Beauchamp zastává názor, že hlavní důvod, proč Hume esej „Of Suicide“ stáhl, jsou její vnitřní nedostatky, kterých si byl sám vědom, a to, že ji (společně s „Of the Immortality of the Soul“) ve skutečnosti nikdy nezamýšlel publikovat.⁷⁴

Pro první z těchto hypotéz také nahrávají okolnosti Humova života a doba, ve které žil. Filip Tvrdý v článku „Hume proti náboženství“ popisuje strategii „teologického lhaní“, ke kterému se často novověcí filozofové uchýlovali z obavy ze státního a církevního pronásledování.⁷⁵ Je zajímavé, že interpretace Humovy eseje se povětšinou soustředí pouze na argumenty v eseji samotné a více se nevěnují dalším Humovým textům, zejména o náboženství a jeho kritice, které jsou pro interpretaci neméně důležité. Filozofové se stále nepřestali přít o to, jaké stanovisko Hume vzhledem k náboženství zastával, takže můžeme najít obhájce všech možných pozic. Jedna z věcí, na které se většinou filozofové shodnou je, že Hume není teistou v žádném klasickém slova smyslu.⁷⁶ Podle Tvrdeho je snaha o pochopení Humovy religiozity (či ireligiozity)

---

⁷² Lecaldano, „Hume On Suicide,“ s. 660. Pár kopií nicméně uniklo a jedna z nich později posloužila pro francouzský překlad vydaný v roce 1770.

⁷³ Lecaldano, „Hume On Suicide,“ s. 661.

⁷⁴ Tom L. Beauchamp, „An Analysis of Hume's Essay ‚On Suicide‘,“ *The Review of Metaphysics* 30, no. 1 (1976): 92-95. <http://www.jstor.org/stable/20126886>. Díky nedostatku zdrojů autoři většinou odkazují k jednomu hlavnímu – E. C. Mossnerovi, např. E. C. Mossner, *The Life of David Hume*, 2nd ed. (Oxford: Clarendon Press, 1980), 322-31.

⁷⁵ Filip Tvrdý, „Hume proti náboženství,“ *Filosofický časopis*, roč. 65, č. 2 (2017), s. 212. Tvrdý popisuje skutečnosti, které tehdejší autory vedly k maskování či zlehčování svých názorů, díky obavám z neblahých následků pro jejich kariéru či život obecně. I když v polovině 18. století už nebylo běžné filozofy pro jejich názory usmrcovat, Tvrdý píše o událostech z Humova života, které na něj musely mít vliv a díky kterým si byl vědom riskantnosti svých myšlenek. Dalším dokladem je podle něj citát, který si Hume zvolil pro titulní stranu *Pojednání o lidské přirozenosti*: „Vzácné šťastné doby dovolí myslet si, co člověk chce, a co si myslí, také říci.“ *Ibid*, s. 213, pozn. č. 29.

⁷⁶ C. M. Lorkowski, „David Hume: Religion,“ *The Internet Encyclopedia of Philosophy*. <https://www.iep.utm.edu/hume-rel/> (zobrazeno 25.7.2018).

zatížena interpretačními nástrahami, „(...) které lze jen těžko – pokud vůbec – překonat.“⁷⁷ Nicméně to, že Hume kategoricky odmítal „snad všechny myslitelné podoby náboženství“ je podle Tvrdého jasné, pokud důkladně prozkoumáme všechny jeho spisy.⁷⁸

V desáté kapitole *Zkoumání o lidském rozumu* se Hume věnuje kritice zjeveného náboženství⁷⁹ a odmítá existenci zázraků:

„Zázrak je porušení přírodních zákonů, a protože tyto zákony ustavila pevná a nezměnitelná zkušenost, průkaz proti zázraku je z povahy věci tak úplný, jak si jen u argumentu ze zkušenosti lze představit.“⁸⁰

Hlavní argument pro odmítnutí zázraků je založený na pravděpodobnosti:

„Když mi někdo říká, že viděl mrtvého navraceného životu, začnu hned sám pro sebe zvažovat, zda je pravděpodobnější, že tato osoba je klamána či sama klame, nebo že fakt, o kterém hovoří, skutečně nastal. Zvažuji jeden zázrak proti druhému a podle toho, kde najdu převahu, vyslovím závěr, když vždy zavrhuji větší zázrak. Kdyby nepravdivost jeho svědectví byl větší zázrak než líčená událost, tehdy a teprve tehdy si může činit nárok na mou důvěru či souhlas.“⁸¹

Moudrý člověk podle něj „dopřává důvěry úměrně evidenci.“⁸² Další problém se zázraky je ten, že jsou neopakovatelné – a pokud by se daly zopakovat, už by to nebyly zázraky.

V jedenácté kapitole se Hume vymezuje vůči přirozenému náboženství⁸³ a zpochybňuje existenci distributivní spravedlnosti pocházející od boha. Morální pravidla jsou podle něj nezávislá na náboženství. Hume píše:

---

⁷⁷ Tvrdý, „Hume proti náboženství,“ s. 211. Tvrdý následně přehledně popisuje tyto interpretační problémy (např. netransparentní způsob vyjadřování Huma, maskování názorů a konfabulace samotných filozofů ve prospěch jejich vlastních stanovisek). Podle jeho názoru nám Hume pro finální rozřešení sporu neposkytl dostatek textových dokladů.

⁷⁸ Ibid, s. 214.

⁷⁹ Náboženské představy, které se odvolávají na autoritu církve a náboženské texty (zjevení a zázraky).

⁸⁰ David Hume, *Zkoumání o lidském rozumu* (Praha: Nakladatelství Svoboda, 1996), s. 194.

⁸¹ David Hume, *Zkoumání o lidském rozumu*, s. 161.

⁸² Ibid, s. 154.

⁸³ Náboženské představy, které se odvolávají pouze na lidský rozum.

„Když argumentujeme z chodu přírody a vyvodíme určitou inteligentní příčinu, jež ustanovila a dosud udržuje pořádek ve vesmíru, přijímáme princip, který je zároveň nejistý a zbytečný. Je nejistý, protože věc leží zcela mimo dosah lidské zkušenosti. Je zbytečný, protože je-li naše poznání této příčiny odvozeno výlučně z chodu přírody, podle pravidel správného uvažování se nemůžeme nikdy vrátit zpět od oné příčiny s novým vyvozením, přidávat něco k obvyklému a zakoušenému chodu přírody nebo ustanovovat nějaké nové principy jednání a chování.“⁸⁴

Na dalším místě Hume tvrdí, že „náboženská hypotéza nemůže být zdrojem vyvození žádného nového faktu, předvídání či předpovědi žádné události, očekávání žádné odměny ani obavy z žádného trestu nad to, co je již známo z praxe a pozorování.“⁸⁵ Náboženství tedy nemůže být základem pro odvozování morálních zásad.

Tvrdí informuje o důležitém faktu, který nikdo z mnou vybraných autorů nezmiňuje. Téměř všechny pasáže Humova prvního *Zkoumání o lidském rozumu* mají přímý předobraz v prvním díle *Pojednání o lidské přirozenosti*, analogie k desáté a jedenácté kapitole však chybí. Podle Tvrdeho je to nejčastěji vysvětlováno dopisem, ve kterém Hume „útrpně popisoval okolnosti vzniku prvního dílu svého *Pojednání*, kdy se po pečlivém zvážení rozhodl vypustit některé kontroverzní pasáže týkající se náboženských záležitostí.“⁸⁶ Nepříznivé, či utlačivé podmínky při psaní a publikování svých názorů samy o sobě neprokazují, že spisovatel nebo myslitel jako je Hume měl nějakou skrytou nauku, ale tato možnost by měla být vážně a pečlivě zvážena a prozkoumána.⁸⁷

Hume prokazatelně vystupoval proti náboženství i církvi a vysvětloval vznik náboženských představ na základě psychologických mechanismů. Jako nejpravděpodobnější důvod, proč se rozhodl eseje nevydat, se mi jeví touha vyhnout se neblahým následkům, které by tak radikální

---

⁸⁴ Hume, *Zkoumání o lidském rozumu*, s. 194.

⁸⁵ *Ibid*, s. 200.

⁸⁶ Tvrdý, „Hume proti náboženství,“ s. 208. Jedná se o dopis z 2. prosince 1737. Viz *The Letters of David Hume*. Volume I: 1727–1765. Ed. J. Y. T. Greig. Oxford, Oxford University Press 2011, s. 25.

⁸⁷ Russell, Paul, and Anders Kraal, „Hume on Religion,“ *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2017 Edition): kap. 10. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/hume-religion/> (zobrazeno 25. 7. 2018).

tezi, jako je ospravedlnění sebevraždy, jistě způsobily. Je také důležité zmínit, že Beauchamp interpretuje Humovu esej jako argumentačně neúspěšnou a napsanou ve spěchu, což má samozřejmě na jeho závěr zásadní vliv. Pokud si myslíme, že Hume je argumentačně úspěšný, pravděpodobně nebudeme nakloněni domněnce, že esej stáhl, protože s ní nebyl spokojen. V neposlední řadě je důležité mít na paměti, že podobné situace, ve kterých Hume musel cenzurovat svou vlastní práci, nebyly v jeho životě ojedinělé. Jeho cenzura pravděpodobně nebyla dostatečná, protože se díky své pověsti za svého života nedočkal žádné akademické hodnosti.⁸⁸

3.2. Humova obrana sebevraždy

Na začátku eseje Hume mluví o povaze pověry⁸⁹, o hrozbě, která je založena na špatném mínění a musí vymizet, přičemž máme lepší nástroj v podobě pravé filozofie.⁹⁰ Zlo, které způsobuje pověra, je známo po staletí, píše Hume a cituje Cicera:

„Pověřivý člověk je nešťastný v každém okamžiku svého života, a dokonce spánek, který ho zbavuje všech ostatních starostí nešťastných smrtelníků, mu přináší nové děsy, když se pak dívá zpět na své sny a vidí v nich předpovědi budoucích neštěstí.“⁹¹

Podle Huma by ho mohla utrpení zbavit sebevražda, jenž se ale neodváží vykonat, kvůli zbytečnému strachu, že se proviní vůči svému stvořiteli použitím síly, kterou ho sám obdařil.⁹² Smrt v každé podobě je pro člověka něčím hrůzostrašným, pokud se ji nesnažil uvést v soulad se svojí fantazií⁹³, takže strach z ní lehce překoná jeho slabou kuráž. Tato pověra, tedy tento strach z morálního provinění se vůči bohu podle Huma zbavuje lidi veškeré moci nad svým životem.⁹⁴ Hume tedy usiluje o navrácení vrozené svobody člověku přezkoumáním obvyklých

---

⁸⁸ Tvrdí, „Hume proti náboženství,“ s. 213.

⁸⁹ Anglicky *superstition*, čímž podle překladatele Dr. Josefa Mourala Hume obvykle míní křesťanské náboženství. Viz poznámka č. 8 in David Hume, *Zkoumání o lidském rozumu*, s. 229.

⁹⁰ Hume. „Of Suicide,“ odst. 1.

⁹¹ *Ibid*, odst. 2.

⁹² *Ibid*.

⁹³ Moural slovo *imagination* překládá jako obraznost. Viz pozn. č. 2 in Hume, *Zkoumání o lidském rozumu*, s. 229.

⁹⁴ Hume, „Of Suicide,“ odst. 3.

argumentů proti sebevraždě a dokázání, že její spáchání neznamena provinění se vůči ničemu a nikomu.

3.2.1. Provinění vůči bohu

Hume věnuje většinu eseje první části argumentu – v první řadě se vyrovnává s proviněním vůči bohu. Jeho hlavní argument připisuje vytvoření obecných přírodních zákonů bohu, jenž obdařil všechny živé tvory tělesnými a mentálními schopnostmi, které pohánějí a regulují jejich směřování ve světě. Bůh se v těchto různých událostech sám neobjevuje, nýbrž vše řídí právě prostřednictvím těchto obecných zákonů.⁹⁵ Znamená to, že veškeré události se dějí na základě pravidel stanovených bohem a „každá událost je stejně důležitá v očích této nekonečné bytosti.“⁹⁶

3.2.1.1. Deterministický argument

Hume využívá argument z determinismu, když předpokládá, že veškeré naše chování spadá pod deterministické kauzální zákony. Podle Holdena Hume jednoduše předpokládá, že taková forma determinismu je pravdivá, důkazy podle něj uvádí ve *Zkoumání o lidském rozumu* a *Pojednání o lidské přirozenosti*.⁹⁷ Pokud je bůh autorem přírodních zákonů, na jejichž základě se odehrává vše kolem nás, měl by za to být také odpovědný. A co více, neexistuje žádná událost, kterou by bůh vyjmul z obecných zákonů přírody, které řídí vesmír. To znamená, že nevyjmul ani právo na sebevraždu, a tudíž sebevražda nemůže být porušením povinností vůči bohu. Podle Huma člověk, který žije v bolesti a neustále trpí, statečně překoná přirozený strach ze smrti a ukončí svůj život, nemůže vzbudit rozhořčení svého stvořitele, už proto, že se tak stane následkem principů, které bůh vložil do stvořených věcí.⁹⁸ Lecaldano k tomu píše:

---

⁹⁵ Ibid, odst. 5.

⁹⁶ Hume, „Of Suicide,“ odst. 7.

⁹⁷ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide,‘“ s. 194.

⁹⁸ Hume, „Of Suicide,“ odst. 8 a 17.

„za pomoci rozumu by bylo možné dojít k závěru, že za určitých okolností je to sám bůh, kdo chce uplatňovat sebevraždu jako aplikaci zákonů svého stvoření.“⁹⁹

Beauchamp a Merrill interpretují Humeův argument z determinismu takto: lidé nemohou být morálně odpovědní za sebevraždu, protože každý takový čin je předem předurčen kauzálním zákonem, který není pod jejich kontrolou.¹⁰⁰ Pokud budeme Humeův argument číst takto, tvrdí Holden, stane se z něj velmi problematický argument, jelikož z něho pak můžeme odvodit, že žádné lidské jednání nemůže narušit morální pravidla, vražda nevyjímaje – což je *reductio ad absurdum* Humeovy argumentace.¹⁰¹ Podle Merrilla se Hume snaží dokázat, že sebevražda je *vždy* přijatelná, což vyvozuje takto: v celé Humeově eseji není žádný náznak, že by sebevražda někdy měla být považována za morálně špatnou, tudíž Hume tvrdí, že „sebevražda je vždy přípustná.“¹⁰²

Holden interpretaci Beauchampa i Merrilla odmítá následovně: „Hume neargumentuje, že determinismus znemožňuje veškerou morální zodpovědnost; ale jednoduše argumentuje, že znemožňuje možnost morálního provinění *vůči architektovi kauzálního řádu*.“¹⁰³ Právě zde se dostáváme zpět k negativní formulaci Humeova argumentu, kterou podle Holdena tito interpreti nerozeznali.

Sebevražda totiž může být špatná z mnoha důvodů, třeba když způsobí následky ostatním lidem. To stejné ale platí u jakékoli jiné třídy jednání, například sněžení něčí snídaň.¹⁰⁴ Jak Holden dále upozorňuje, cíl Humeova hlavního argumentu je jednoduše ukázat, že na samotném aktu spáchání sebevraždy není nic svou podstatou špatného, a ne, že „spáchat sebevraždu není za žádných okolností *nikdy* špatné“.¹⁰⁵

---

⁹⁹ Eugenio Lecaldano, „Hume On Suicide,“ s. 665.

¹⁰⁰ Beauchamp, „An Analysis of Hume's Essay ‚On Suicide‘,“ s. 82; Merrill, „Hume on Suicide,“ s. 403.

¹⁰¹ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide‘,“ s. 197.

¹⁰² Merrill, „Hume on Suicide,“ s. 400. Jedná se o podobný typ argumentu jako např.: „Nikdy jsi neřekl, že odsuzuješ nevěru – takže ty svou ženu podvádíš?“ Holden podotýká, že Hume byl tímto způsobem čten a vykládán svými kritiky už v 18. století.

¹⁰³ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide‘,“ s. 197.

¹⁰⁴ Ibid, s. 192.

¹⁰⁵ Ibid. Zde jde Holdenovi hlavně o odpověď Merrillovi a jeho výkladu zmíněném výše.

Také McLean vidí v Humově argumentaci implicitní vyjádření, že bůh je morálně neomylný a také to, že se dovolává k determinismu, aby dokázal, že jakýkoli akt sebevraždy je determinovaný bohem (a protože bůh nikdy nedělá nic špatně, sebevražda také není špatná).¹⁰⁶ Pokud bychom Huma interpretovali tímto způsobem, z jeho argumentu bychom mohli odvodit, že jakékoli jednání není špatné (třeba vražda), jde o *reductio ad absurdum*. McLean píše: „Takže cokoli, co se ve světě stane, je [podle Huma] schváleno bohem!“¹⁰⁷ Zároveň argumentuje Humovým tvrzením, že všechny činy musí být stejně nevinné, nebo stejně trestné.¹⁰⁸ McLean poukazuje na nesprávnost Humova tvrzení tím, že z něj plynou nepřijatelné důsledky.

Naproti tomu ale Holden tvrdí, že McLeanova interpretace by podle něj měla být až poslední možností. Pokud budeme následovat kontext Humovy argumentace, uvidíme, že jde o metaforické (a ne moc přesné) přeformulování centrální pozice, že činy determinované bohem nemohou být morálními prohrašky vůči němu.¹⁰⁹ Holden také namítá, že podle Humovy obvyklé pozice je bůh s největší pravděpodobností lhostejný k našim morálním kategoriím a ironicky dodává: „jestli teologové přirozeného náboženství trvají na vytváření inferencí ze stvoření k morálnímu charakteru boha, tyto [inference] nebudou obzvláště lichotivé.“¹¹⁰

3.2.1.2. Důležitost lidského života a zásah do chodu přírody

Hume se napříč celou esejí nebrání mnoha silným vyjádřením, jako například: "Když spáchám sebevraždu, stane se tomu tak z rukou boha stejně, jako kdyby moji smrt způsobil lev, pád do propasti nebo horečka."¹¹¹ Důležitost života člověka Hume přirovnává

---

¹⁰⁶ G. R. McLean, „Hume and the Theistic Objection to Suicide,“ *American Philosophical Quarterly* 38, no. 1 (2001): 99-111. <http://www.jstor.org/stable/20010025> (zobrazeno 24. 3. 2018), s. 106.

¹⁰⁷ McLean, „Hume and the Theistic Objection to Suicide,“ s. 106.

¹⁰⁸ Ve všech aktech našeho jednání totiž používáme sílu naší mysli a našeho těla, abychom ovlivnili běh událostí, neexistuje žádná výjimka. Hume, „Of Suicide,“ odst. 18.

¹⁰⁹ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide,‘“ s. 198. Tato pasáž je shrnutím argumentu z determinismu, i když by měla být asi uvedena dříve než v 18. odstavci – v hlavní části tohoto argumentu (odst. 5-8). Podle Holdena proto nic nenaznačuje tomu, že interpretace McLeana je oprávněná.

¹¹⁰ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide,‘“ s. 198.

¹¹¹ Hume, „Of Suicide,“ odst. 14. „When I fall upon my sword, therefore, I receive my death equally from the hands of the deity, as if it had proceeded from a lion, a precipice, or a fever.“

k životu ústřice¹¹² a zasahování do chodu přírody jako stavění domů či očkování proti neštovicím staví na stejnou úroveň jako sebevraždu.¹¹³

Tím, že člověk změní trajektorii kamene padajícího na jeho hlavu, a zasáhne do chodu přírody ve smyslu zachování svého života, zasahuje do něj stejným způsobem, jako když si život sám vezme: „[p]okud odvrátím kámen, který padá na mou hlavu, narušuji průběh přírody a napadám výsadu všemohoucího prodloužením svého života, až za hranici období, které mi podle obecných zákonů hmoty a pohybu přidělil.“¹¹⁴ Sebevražda a umělé prodloužení života jsou na stejné úrovni, pokud je jedno z nich proviněním, platí to i pro to druhé.

Podle Huma je myšlenka, že by [bohem] vytvořená bytost mohla narušit světové uspořádání nebo zasahovat do božích záležitostí, jakýmsi rouháním: připisuje to totiž této vytvořené bytosti moc a schopnosti, které nedostala od tvého tvůrce a které nepodléhají jeho vládě a pravomocím.¹¹⁵ Na to McLean odpovídá, že to nepředpokládá nic takového – člověk může mít moc něco udělat, aniž by mu bylo uděleno povolení to udělat a dává příklad s dítětem, kterému dáme nůžky, a tím mu zároveň dáme moc zničit dopis, který jsme právě napsali (což ale neznamená, že jsme mu dali svolení ten dopis zničit).¹¹⁶

Hume měl spíše na mysli všechny nadpřirozené pozitivní kategorie, které se bohu připisují. V porovnání s těmito vlastnostmi boha není možné, aby člověk narušil světový řád, protože bychom mu museli připsat stejné vlastnosti jako bohu.

I další Humův argument je terčem závažné kritiky, zní takto: „Vlas, moucha [či] hmyz dokáží zničit tuto mocnou bytost [člověka], jejíž život je tak důležitý. Je absurdní předpokládat, že

---

¹¹² Ibid, odst. 9. V originále tato pasáž zní takto: „But the life of man is of no greater importance to the universe than that of an oyster.“

¹¹³ Ibid, odst. 18.

¹¹⁴ Ibid, odst. 10. „If I turn aside a stone, which is falling upon my head, I disturb the course of nature, and I invade the peculiar province of the almighty, by lengthening out my life, beyond the period, which, by the general laws of matter and motion, he had assigned to it.“

¹¹⁵ Bennett, „Suicide,“ s. 24 (Hume, „Of Suicide,“ odst. 21).

¹¹⁶ McLean, „Hume and the Theistic Objection to Suicide,“ s. 110, poznámka č. 31.

lidská prozíravost může zákonně zlikvidovat to, co závisí na takových bezvýznamných příčinách?¹¹⁷ Tento argument je poněkud zvláštní a máme více možností, jak ho interpretovat.

Za první Merrill¹¹⁸: Hume chybuje, protože teze, že nestálost a křehkost stvoření znamená lhostejnost boha ohledně jeho existence, je *non sequitur*, tedy závěr, který z jeho argumentu nevyplývá. *Za druhé* Holden¹¹⁹: Hume se pouze snaží oslabit domněnku, že můžeme z přírodního řádu usuzovat na speciální hodnotu lidského života pro boha, na základě pozorování, že máme schopnost zabít sami sebe nebo jsme náchylní ke smrti z triviálních příčin. Máme si podle něj všimnout, že to není to stejné, jako vyvodit, že lidský život má mimořádně nízkou hodnotu v očích boha. *Za třetí* McLean¹²⁰: Humovo přirovnání hodnoty člověka v očích boha k ústřici znamená, že Hume nějakým způsobem ví, jakou hodnotu člověk v očích boha má. Jak to ale ví? McLean také namítá, že teisté věří, že odlišná stvoření mají u boha odlišný status.

Holden si o těchto interpretacích myslí, že jsou sice „jasně v souladu s textem“, ale „nemilosrdné a poněkud doslovně založené“.¹²¹ Hume se zde dopouští zřejmých argumentačních faulů, ale Holden *chce* Humovi rozumět tak, že pouze odmítá domněnku, že lidský život má vysokou hodnotu v očích boha, a ne tak, že pozitivně tvrdí, že má nízkou hodnotu. Holden má velké tendence číst a interpretovat Huma vstřícně, podle toho, co asi bylo jeho cílem, a dává to do souvislostí s jeho dalšími názory a tvorbou – ostatní interpreti naproti tomu hledají v Humově eseji chyby. Mohli jsme si všimnout, že Holden raději sahá po pozitivním řešení nějaké nejasnosti, než aby Huma interpretoval tak, že dělá mnoho očividných chyb.

3.2.1.3. Člověk jako vlastnictví boha

Další typ argumentu, který se často pro kritiku sebevraždy využívá, je argument z vlastnictví. Tento argument je založen na domněnce, podle které patří náš život jeho tvůrci – bohu –

---

¹¹⁷ Hume, „Of Suicide,“ odst. 11. Není mi jasné, jaký význam zde má pro Huma výraz „a hair“. V originále: „A hair, a fly, an insect is able to destroy this mighty being, whose life is of such importance. Is it an absurdity to suppose, that human prudence may lawfully dispose of what depends on such insignificant causes?“ „Zákonně“ ve smyslu morální přípustnosti.

¹¹⁸ Merrill, „Hume on Suicide,“ s. 406.

¹¹⁹ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide‘,“ s. 203.

¹²⁰ McLean, „Hume and the Theistic Objection to Suicide,“ s. 107.

¹²¹ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide‘,“ s. 203.

a z toho důvodu si svůj život sami vzít nesmíme. McLean používá analogii s bankou: svěříme jí své peníze a věříme, že s nimi nic neudělá, protože peníze jsou samozřejmě stále naše. Stejně tak je podle McLeana náš život ve vlastnictví boha.¹²²

Vidím v této analogii jeden zásadní problém: McLean píše, že peníze do banky dáváme pouze v našem zájmu, ne v zájmu banky. Pokud bychom toto schéma měli aplikovat na boha, znamenalo by to, že nám bůh dal život, ale ve svém vlastním zájmu (v tomto případě si vzít život nemůžeme, protože patří jemu, stejně jako peníze nám v bance nemůžou vzít, protože jsou naše). Vyplývá z toho ale (pro McLeana) nepříjemný závěr: bůh nám dal život v jeho vlastním zájmu, ne v našem, což mu připisuje sobecké vlastnosti. McLean si je toho pravděpodobně vědom, protože celou analogii přizpůsobí: bůh nám nedal život ve svém vlastním zájmu, ale v zájmu *našem*. Bůh nám dal život pro *náš vlastní* prospěch (kdyby nám ho dal v jeho vlastním zájmu, byli bychom mu dlužní, čemuž se McLean snaží vyhnout), ale i přesto s ním nemůžeme nakládat, jak chceme. Zákaz spáchat sebevraždu vysvětluje jako zákaz, ze kterého neprofituje bůh, ale my samotní, protože jen on ví, kdy je pro nás nejlepší zemřít.¹²³ Teisté podle McLeana věří, že život je mystériem a mnoho je nám skryto, ale tyto skryté záležitosti jsou v péči milujícího boha. Mnoho spásných možností leží zatím nepoznáno v těch nejtemnějších bezútěšných událostech.¹²⁴

Celá situace je podobná spíše jiné analogii: když rodiče „stvoří“ své potomky, málokdo by řekl, že ty jsou jejich majetkem. Také dar je ze své podstaty ve vlastnictví obdarovaného. McLeanův argument je problematický nejen pro člověka, který teologické argumenty nepovažuje za legitimní. Problém vidím také v tom, že McLean se „vrací v čase“ a „vypořádává se“ s Humem. Jeho esej nepůsobí jako interpretační práce, ale vyjádření nesouhlasu s Humovými názory.

---

¹²² McLean, „Hume and the Theistic Objection to Suicide,“ s. 101-102.

¹²³ Ibid, s. 102. McLean tvrdí, že Humova esej je určena teistům, a proto je jeho argument špatný, jelikož žádný teista by nepřijmul premisu, že sebevražda není proviněním vůči bohu.

¹²⁴ McLean, „Hume and the Theistic Objection to Suicide,“ s. 102. Tento argument považuji za velmi problematický, protože McLean se nás zvláštním způsobem snaží přesvědčit o svých vlastních domněnkách, např. že život je velké mystérium.

3.2.2. Provinění vůči společnosti

Část „Of Suicide“, kde Hume dokazuje, že sebevražda není proviněním vůči společnosti, je v porovnání s tou první velmi krátká, jedná se pouze o šest odstavců. Hume věnoval téměř veškerý prostor první části svého argumentu – bohu a vypořádání se s teologickou námitkou. Z toho lze usuzovat na to, co Hume pravděpodobně považoval za nejdůležitější a čemu potřeboval věnovat nejvíce prostoru. Jeho argumentační strategie v této části je velmi strohá, pro vyvrácení této části své teze uvádí pár příkladů situací, ve kterých sebevražda žádnou újmu společnosti nezpůsobí. Skoro to vypadá, že Humovi ani tak o druhou a třetí část jeho argumentu (společnost a člověk samotný) nešlo a jeho hlavní cíl byl vymezit se vůči možné existenci povinností vůči bohu, které by způsobily nepřípustnost sebevraždy.

Hume píše, že všechny naše závazky vůči společnosti fungují na principu reciprocity a my nejsme povinni dělat „malé dobro pro společnost na úkor své vlastní (velké) újmy.“¹²⁵ Jeho argument zní následovně:

„Proč bych tedy měl prodlužovat svoji nešťastnou existenci kvůli nějaké triviální výhodě, kterou ode mě možná společnost obdrží? Předpokládej, že jsem starý a indisponovaný: nemůžu snad zákonně opustit svou práci a pouze trávit všechny svůj čas vypořádáváním se se vším utrpením a udělat vše proto, abych toto utrpení, které mě v nadcházejících letech čeká, omezil? Pokud ano, proč není zákonné zkrátit toto utrpení jednou pro vždy spácháním sebevraždy, činem, který už společnosti více neuškodí?“¹²⁶

V případě, že je člověk pro společnost přítěží, je sebevražda nejen nevinná, ale dokonce chvályhodná, přičemž Hume zmiňuje tři možné situace: a) když člověk není nadále schopen přinášet společnosti nic dobrého, b) je pro společnost přítěží, nebo c) jeho život zasahuje do života někoho, kdo je pro společnost přínosnější mnohem víc.¹²⁷ Hume se omezuje pouze na konstatování, že převaha lidí, kteří chtějí spáchat sebevraždu, jsou v nějaké z výše

---

¹²⁵ Hume, „Of Suicide,“ odst. 23-24.

¹²⁶ Ibid, odst. 24.

¹²⁷ Ibid, odst. 25.

vedených situací; a ti, kteří mají dobré zdraví, moc, nebo autoritu, obvykle mají lepší důvody zůstat naživu. Poslední případy situace, kdy je člověk oprávněn raději sám ukončit svůj život, jsou nebezpečí prozrazení tajemství v případě mučení anebo případ někoho, kdo je odsouzen k ostudné smrti.¹²⁸ V tomto případě je zajímavá Humova analogie se soudcem, který o něčí smrti rozhodne – existuje rozdíl, mezi ním a člověkem, který si dobrovolně svůj život vezme?

Merrill označuje Humovy argumenty jako relevantní, ale také jako „přezíravé, zaujaté a aprioristické“.¹²⁹ Hume podle něj uvádí evidenci, aby ukázal, že v nějakých případech může být sociálně přípustná, ale jeho obhajoba je tak prostá, že naprosto ignoruje protipříklady, ve kterých by sociální povinnosti a závazky byly velmi silné. Aby to dokázal, porovnává případ starého nemocného muže, který je přítěží pro rodinu a společnost, a případ mladé matky čtyř dětí, která je unavená životem a chce spáchat sebevraždu. Merrill se ptá, zda jsou oba *stejně* osvobozeni od jakékoli společenské povinnosti, která by jejich sebevraždu mohla učinit zavrženíhodnou. To, že Hume nikdy nezhodnotil případ, jako je ten s matkou čtyř dětí, považuje za znepokojující.¹³⁰

Znovu, stejně jako v případě deterministického argumentu a Humových kritiků, bychom neměli opomenout, že Hume netvrdí, že sebevražda není *nikdy* špatná, pouze ukazuje případy, ve kterých špatná není. Zastávám názor, že Hume vyjmenovává výše uvedené příklady právě z tohoto důvodu – jmenuje pouze ty, ve kterých je zřejmé, že pro člověka nevyplývají žádné závazky, díky kterým by společnost utrpěla, a tak sebevraždě nestojí nic v cestě. Nic z toho, co Hume píše, nenaznačuje, že by v případě sebevraždy matky čtyř malých dětí nebylo způsobeno utrpení dalším lidem, či společnosti, která by se o ně musela postarat. Hume se soustředí na obhájení sebevraždy ve smyslu provinění vůči společnosti, které v jím uvedených případech pravděpodobně nenastane.

---

¹²⁸ Hume, „Of Suicide,“ odst. 27.

¹²⁹ Merrill, „Hume on Suicide,“ s. 406.

¹³⁰ Merrill, „Hume on Suicide,“ s. 407.

3.2.3. Provinění vůči sobě samému

Poslední podmínkou ze základní premisy Humova argumentu je morální provinění vůči sobě samému, kterému Hume věnuje pouze dva odstavce v úplném závěru své eseje. V tomto případě se jedná o legitimní rozhodnutí člověka samotného. Ten, kdo souhlasí, že „věk, nemoc či neštěstí, mohou učinit ze života břímě, které by bylo horší než samotné ukončení života“¹³¹, nemůže tuto legitimitu zpochybnit.

Podle Huma je náš přirozený strach ze smrti tak velký, že by si nikdo na základě malých motivů svůj život nevzal.¹³² Tento argument je zvláštní, protože je pouhou Humovou domněnkou a prázdným tvrzením bez jakékoli podpůrné evidence. Merrill v tom vidí argument z autonomie, který Hume ale nijak nerozvinul; a dodává, že Hume neuvádí, kdo posuzuje, zda má význam daný život zachovat. Pravděpodobně je to „ten člověk, který ukončil svůj život sebevraždou, ale takový výklad by neměl být automatický, když Hume mluví o morálních soudech.“¹³³

Hume dále tvrdí:

„Může se stát, že člověk si vezme život, ačkoliv jeho zdravotní stav nebo bohatství nevypadaly, že vyžadují tento ‚lék‘, ale můžeme si být jistí, že byl sužován takovou nevyčísitelnou nemravností nebo depresí, která musela otrávit všechno potěšení a učinit ho nešťastným, jako kdyby byl zatížen těmi nejbolestnějšími ranami osudu.“¹³⁴

Merrill si klade otázku, jak to Hume ví. Hume podle něj *musí* počítat s „opravdovou možností“, že alespoň nějaké sebevraždy by se nestaly a lidé by změnili názor, kdyby nějaký čas počkali nebo dostali zdravotní a psychologickou léčbu.¹³⁵ Merrill zmiňuje epidemii sebevražd dospívajících (v době vydání jeho eseje, 1999) a apeluje na naše city otázkou, zda by někdo

---

¹³¹ Hume, „Of Suicide,“ odst. 28.

¹³² Ibid.

¹³³ Merrill, „Hume on Suicide,“ s. 409.

¹³⁴ Hume, „Of Suicide,“ odst. 29.

¹³⁵ Merrill, „Hume on Suicide,“ s. 409.

opravdu mohl tvrdit, že žádný z těchto životů nestojí za to, což je podle něj domněnka absurdní a urážlivá.

Hume ale argumentuje, že sebevražda není proviněním vůči sobě samému – nejde mu o to, že každá sebevražda je správná – pouze dokazuje, že člověk má právo ji vykonat. Z Humova textu nevyplývá nic z toho, co Merrill zmiňuje: například fakt, že na základě léčby by se mnoho sebevražd třeba vůbec nestalo, může být pravdivý, ale absolutně nesouvisí s tím, o co Humovi v této pasáži jde, a Merrill ho tak obviňuje z něčeho, co Hume neměl žádné ambice řešit.

Nicméně se zdá, že Hume vynechává další typy sebevraždy, které by člověk nevykonal kvůli utrpení, ale z nějakých triviálních příčin. S touto možností se vyrovnává tvrzením, že nikdo by se, díky našemu přirozenému strachu ze smrti, „jen tak“ nezbavil svého života. Opět nevíme, proč Hume tvrdí tak očividně nepodloženou domněnku. I tak bychom mohli nadále namítat, že Humova podmínka nemusí být vždy splněna (za předpokladu, že najdeme člověka, který si podle nás vzal život z malicherných či nelegitimních důvodů). Musíme mít ale na mysli, že Humův přístup je pozitivní k subjektivitě rozhodnutí každého jednotlivce.¹³⁶

Lecaldano podotýká, že pro Huma jsou objekty morálního hodnocení pouze ty případy, ve kterých člověk racionálně zvážil možnost ukončit svůj život,¹³⁷ a tedy ne samotné vykonání sebevraždy. Nejnovativnější poznatek Humovy eseje podle něj spočívá ve vyvrácení toho, že distinkce mezi racionální a iracionální sebevraždou je morálně rozhodující.¹³⁸ Nezáleží na tom, jaké důvody člověka k jejímu vykonání vedou, jelikož to nic nemění na faktu, že člověk má na její vykonání právo.

---

¹³⁶ Hume, „Of Suicide,“ odst. 28.

¹³⁷ Lecaldano, „Hume On Suicide,“ s. 666. Na stejném místě také zmiňuje, že Humovo kritérium pro rozhodování, co je morálně přijatelné a co není, je prozíravost („prudence“), ne racionalita, přičemž prozíravost je přirozená schopnost, instinktivní a spontánní povaha lidí.

¹³⁸ Lecaldano, „Hume On Suicide,“ s. 667.

4. Hlavní problémy s interpretací eseje „Of Suicide“

Cílem Huma v „Of Suicide“ je „vrátit lidem jejich vrozenou svobodu“ a dokázat, že sebevražda může být prostá všech obvinění z viny.¹³⁹ Tuto tezi chce dokázat pomocí slavného argumentu: „Pokud je sebevražda nepřípustná, pak musí být prohřešením vůči našim povinnostem k bohu, společnosti nebo sobě samému.“¹⁴⁰ Je důležité si všimnout, že Hume tento argument formuluje *negativně* a následně bude dokazovat, že sebevražda není prohřešením ani v jednom ze tří případů – pokud se mu to povede, vyplývat bude, že je přípustná. Již tato část Humovy eseje je kritická pro pochopení jeho celkového záměru a jednotlivých argumentů. Jen malé rozdíly v definování jeho východisek vedou ke značně odlišným interpretacím, jak jsme mohli vidět v předchozí kapitole.

Vzhledem k velké rozdílnosti interpretací různých autorů považuji za důležité zmínit hlavní zdroje problémů. V následujících podkapitolách tak přiblížím hlavní interpretační nesnáze, které se objevují ve všech výše uvedených článcích, které většinou každý autor vykládá jiným způsobem. Mým cílem není probírat každý z těchto článků zvlášť, nýbrž ukázat možné interpretační přístupy k důležitým pasážím Humovy eseje.

4.1. „Of Suicide“ jako odpověď Tomáši Akvinskému

Za prvé, Hume staví svůj hlavní argument, zda je sebevražda proviněním, na třech pilířích: bůh, společnost a člověk sám. Podle Beauchampa tím jednoznačně odkazuje na Tomáše Akvinského a pasáž¹⁴¹ ze *Sumy teologické*, přičemž na každý z těchto pilířů postupně

---

¹³⁹ Originál: „restore men to their native liberty“. David Hume. „Of Suicide,“ in *Essays, Moral, Political, and Literary*, ed. Eugene F. Miller (Indianapolis: Liberty Classics, 1987), odst. 3. (pro lepší orientaci uvádím také pořadí odstavce v eseji).

¹⁴⁰ Hume, „Of Suicide,“ odst. 4. Hume používá výraz *criminal*, což je překládáno jako „morálně nepřijatelné“. Velmi užitečný je překlad eseje do moderní angličtiny od Jonathana Bennetta. Jonathan Bennett, „Suicide,“ in *Four Essays: Tragedy, The Standard of Taste, Suicide, The Immortality of the Soul*, www.earlymoderntexts.com (zobrazeno 4. 12. 2017).

¹⁴¹ Celou zmíněnou pasáž uvádím v kapitole 2.1.2.

odpovídá.¹⁴² Beauchamp zdůrazňuje, že Hume napadá pouze tyto tři argumenty a zároveň mu není znám žádný jiný historický zdroj, který by takto činil.

Podle Lecaldana je tato teze přehnaná, protože Hume neodpovídá pouze Akvinskému, ale také anglickým teologům a zejména Johnu Lockovi, který zastával názor, že pouze bůh může dělat rozhodnutí o životě a smrti.¹⁴³ Merrill si zase myslí, že Hume spíše odpovídá Samuelu Pufendorfovi (1632–1694) a Samuelu Clarkovi (1675–1729), kteří byli jeho současníky a měli v Humově době velký vliv, ale dále tuto historickou tezi nerozvádí, protože není důležitá pro žádnou část jeho eseje.¹⁴⁴ Souhlasím s Merrillem, že odpověď na tuto otázku není pro interpretaci eseje klíčová. Důležité je, že se Hume vymezoval vůči teologické pozici.

4.2. Teologická námitka proti sebevraždě

Za druhé, teologickou námitku¹⁴⁵ zařazuji do kapitoly interpretačních problémů ne proto, že by byla problémem v Humově době, ale proto, že podle mne představuje problém dnes. Tato tomistická námitka stojí na přirozeném právu a domněnce, že bohu jako stvořiteli našeho života dlužíme povinnost si náš život zachovat. Pokud sami sebe zbavíme života, tuto povinnost narušíme, porušíme řád, který bůh vytvořil, a v očích církve spácháme hřích. Holden zmiňuje tradiční analogii mezi průchodem našim pozemským životem a povinností strážců, kteří na svých místech musí zůstat v dobrých i zlých časech, která byla v raném novověku znovu zpracovávána filozofy jako Montaigne, Kant a Locke.¹⁴⁶

U Locka zní tato analogie a klasická formulace teologické námitky následovně:

Ačkoliv člověk v onom [přirozeném] stavu má nekontrolovatelnou svobodu volně nakládati se svou osobou nebo se svým majetkem, přece nemá svobodu zahubiti sebe sama nebo rovněž nějakou bytost, již má ve své moci.

---

¹⁴² Beauchamp, „An Analysis of Hume's Essay ‚On Suicide‘,“ s. 75. Beauchamp uvádí i další argumenty pro tuto tezi.

¹⁴³ Lecaldano, „Hume On Suicide,“ s. 661 a poznámka č. 6.

¹⁴⁴ Kenneth R. Merrill, „Hume on Suicide,“ *History of Philosophy Quarterly* 16, no. 4 (1999): 395-412. <http://www.jstor.org/stable/27744831>. S. 412, poznámka č. 4.

¹⁴⁵ V anglicky psané literatuře „the theological objection“ nebo „thomistic objection“.

¹⁴⁶ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide‘,“ s. 193.

Všichni lidé jsou zajisté dílem jednoho všemohoucího a nekonečně moudrého Tvůrce, všichni služebníky jednoho svrchovaného Pána, vyslaní do světa na jeho rozkaz a v jeho službách, jsou jeho *vlastnictvím*, jehož dílem jsou učiněni, aby vytrvali, pokud se jemu, a ne někomu jinému líbí.

Jako každý je povinen zachovati sebe a neopustiti svévolně své *stanoviště*, tak ze stejného důvodu má, není-li ohroženo jeho zachování, pokud může, zachovati ostatní lidstvo.¹⁴⁷

Teologická námitka je velmi problematická, zejména kvůli antagonistickému přístupu teologů ke smrti. Mučednická smrt je opěvována, vražda je zapovězena, ale ve válce povolena, sebevražda je jedním z nejhorších hříchů. Další problém je, že pokud filozof (a kdokoli jiný) předpokládá, že jsme dílem boha a máme *povinnost* svůj život zachovat, měl by to dokázat. Tomáš Hříbek vyjádřil podobný názor ve dva roky trvajícím sporu o právo na eutanazii ve *Filosofickém časopise*¹⁴⁸ a popisuje, jak by podle něj práce filozofa neměla vypadat:

„Předpoklad, že žijeme ve světě stvořeném Bohem, jenž je zároveň autorem morálního řádu, nepatří k premisám, o něž se může filozof opírat, aniž se je dokonce pokusí zdůvodnit. Autor teisticky motivovaného morálního argumentu pak totiž vnucuje svou náboženskou morálku zbytku společnosti.“¹⁴⁹

Postupovat z druhé strany a postulovat existenci boha, stejně jako očekávat, že někdo bude dokazovat jeho neexistenci, je, domnívám se, chybné. Naopak bychom se měli pokusit dokázat, že bůh existuje, obzvlášť, pokud na tom chceme stavět.¹⁵⁰ Když totiž budeme odvozovat morální zásady od existence boha, toto přesvědčení se nebude týkat těch, co v boha nevěří –

---

¹⁴⁷ Locke, *Dvě pojednání o vládě*, s. 141. Přidána kurzíva.

¹⁴⁸ Tomáš Hříbek, "Za etiku bez teologie," *Filosofický časopis*, roč. 58, č. 5 (2010), s. 735. Jedná se o článek publikovaný ve *Filosofickém časopise* jako reakce na článek Marka Váchy s názvem *Je vůbec ještě možná etika v „postetickém“ světě?*, ve kterém hojně cituje z Bible a celkově staví své argumenty na teologických základech. Na Hříbkovu odpověď reagovali Ingrid Strobachová, Marta Vlasáková, Jakub Jirsa (vše 2011) a Marta Munzarová (2012), přičemž Hříbek tuto diskuzi ukončil článkem *Ještě o etice eutanazie: odpovědi kritikům* (2011). Dá se říci, že Hříbek kritizuje Váchu za argumentaci, se kterou již v 18. století nesouhlasil Hume.

¹⁴⁹ Tomáš Hříbek, "Za etiku bez teologie," s. 738.

¹⁵⁰ Anglicky „burden of proof“. Pokud tvrdím, že bůh existuje, důkazní břemeno je na mé straně a měla bych to tedy dokázat (a ne ten, kdo existenci boha zpochybňuje). Přesun důkazního břemene na oponenta je považováno za argumentační faul v angličtině známý jako „the argument from ignorance“, „the negative proof“ nebo latinsky „argumentum ad ignorantiam“.

a v takovém případě by zastánci teologické námitky měli vysvětlit, proč takovou *povinnost* k bohu máme. Hume se ptá, nemůže snad člověk beztrestně využít právo, které mu příroda sama udělila? „Pokud chceme tento očividně správný závěr zvrátit, musíme ukázat důvod, proč právo člověka zasahovat do přírody neplatí také pro tento konkrétní případ – ukončení vlastního života.“¹⁵¹ Hume takto vyzývá proponenty teologické námitky, aby předložili své pozitivní důvody, proč si myslet, že existuje povinnost vůči bohu si nevzít život. Hume si myslí, že tuto výzvu není možné splnit, alespoň ne bez použití speciálních zjevení.¹⁵²

Žádný z uvedených autorů interpretujících Humovu esej neodmítá teologicky motivované argumenty z jejich podstaty samotné, naproti tomu hledají slabá místa těchto argumentů. Holden si třeba pokládá otázku: „proč bychom si vůbec měli myslet, že máme takovou povinnost [vůči bohu]?“ Nebo „proč bychom si měli myslet, že sebevražda opovrhuje úmysly jejího stvořitele?“¹⁵³ Také bychom se podle Holdena mohli na základě výše uvedené analogie tázat, proč musíme být v pozici strážce, a ne třeba hosta v hotelovém pokoji.¹⁵⁴

4.3. Negativní charakter Humova argumentu

Za třetí, Holden způsobil zásadní obrat v interpretaci Humovy eseje, když sjednotil Humovy argumenty v „Of Suicide“ a jeho širší kritiku přirozeného náboženství, které domýšlivě vytváří důsledky pro chování – morální pravidla.¹⁵⁵ Právě v tom vidí Holden Humovu obecnou snahu vymezit se vůči teologickému přístupu k etice, jež závisí na existenci povinností vůči bohu.

Holden upozorňuje, že Humově tezi bychom „neměli rozumět jako potvrzení pozitivního, moralizujícího práva zabít sám sebe, ale spíše jako odmítnutí jakékoli morální povinnosti to neudělat“¹⁵⁶ a toto zároveň považuje za hlavní vodítko v celé Humově argumentaci. Hume chce podle něj ustavit právo na sebevraždu pouze v tom smyslu, že *žádná povinnost ji nespáchat*

---

¹⁵¹ Bennett, „Suicide,“ s. 22 (Hume, „Of Suicide,“ odst. 9). Pro lepší porozumění kontextu jsem využila také překlad do moderní angličtiny.

¹⁵² Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide,‘“ s. 199.

¹⁵³ Ibid, s. 193.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide,‘“ s. 190.

¹⁵⁶ Ibid, s. 192.

neexistuje.¹⁵⁷ To je důležité, protože s tím souvisí celá jeho strategie – které podle Holdena interpreti neporozuměli – a z toho plyne jejich kritika.

Hume také používá opatrný jazyk, aby shrnul svou argumentační strategii: „prozkoumáním všech běžných argumentů proti sebevraždě ukážu, že tento čin může být zbaven všech obvinění z viny.“¹⁵⁸ Podle Holdena Hume generalizoval a šlo mu nejen o sebevraždu, ale jakoukoli libovolnou akci, protože žádný čin nemůže být proviněním vůči bohu.¹⁵⁹ Pokud chápeme negativní charakter Humova argumentu stejně jako Holden, bude to mít zásadní důsledky pro naši interpretaci. Předchozí interpreti kritizovali Huma za velké množství argumentačních faulů, mnohé z nich ale Holden jako fauly díky své nové interpretaci nehodnotí.

4.4. Další chyba interpretů

Za čtvrté, Tvrký popisuje závažnou chybu, kterou interpreti dělají: „Někteří (...) podléhají svůdné představě, že získají v Humovi mocného spojence při obraně názorů, které sami zastávají.“¹⁶⁰ Podle jeho mínění se argumentu z autority (*ab auctoritate*) filozofové nikdy nedokáží úplně ubránit a konfabulují ve prospěch vlastních stanovisek.¹⁶¹

K této chybě často dochází u teologicky zaměřených filozofů, protože jejich stanoviska vychází z jejich víry. Problém se ale týká všech a filozofové by měli být ostražití. Mnohdy také dochází k dalšímu prohřešku, když autoři neinterpretují historický text a namísto toho se s ním kriticky vypořádávají. Filozofové zapomínají na kontext, v našem případě Hume napsal „Of Suicide“ v 18. století, k tomuto faktu bychom měli vždy přihlížet a vyvarovat se anachronickému přenášení názorů do dnešní doby.

---

¹⁵⁷ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide‘“, s. 192.

¹⁵⁸ Hume, „Of Suicide“, odst. 3. V originále: „(...) by examining all the common arguments against suicide, and shewing, that that action may be free from every imputation of guilt or blame“.

¹⁵⁹ Holden, „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide‘“, s. 192.

¹⁶⁰ Tvrký, „Hume proti náboženství“, s. 214.

¹⁶¹ Ibid. Tvrký popisuje strategii nazvanou „cherry picking“, kdy dochází k selektivní práci s textovou evidencí pro potvrzení vlastních názorů – i když k tomu nemusí docházet vědomě.

4.5. „Of Suicide“ a eutanazie

Lecaldano píše: „[m]noho utilitaristů, od Jonathana Glovera k Peteru Singerovi, považují Humovu esej za text s relevantními návrhy pro otázku o moralitě sebevraždy“.¹⁶² Jedná se podle něj o text, který díky neustálé přítomnosti v současných debatách můžeme vidět v novém světle, jako důležitou součást filozofie náboženství a morální filozofie.¹⁶³

Hříbek zastává názor, že činy hodnotíme jako nemorální kvůli tomu, že někomu ublíží a člověk utrpí újmu.¹⁶⁴ Pokud jde o sebevraždu a eutanazii, jejich morální posuzování není na místě, dokud člověk (v tomto ohledu rozhodující o svém vlastním životě) neomezí práva a svobody jiných lidí. V tomto stanovisku můžeme najít základ Humovy argumentace – zejména druhý pilíř jeho argumentu o provinění vůči společnosti – a jeho snahy budovat morální zásady nezávisle na náboženství. V pozici, kterou zastává, vidím hlavní přínos jeho eseje. Na stejném principu můžeme obhájit eutanazii, protože se jedná o dobrovolné rozhodnutí ukončit svůj život, stejně jako u sebevraždy.

Další příspěvek do aktuální debaty by mohlo přinést Humovo ospravedlnění racionální i iracionální sebevraždy, protože jeho závěry směřují k tomu, že sebevraždu vůbec nepotřebujeme morálně hodnotit. V tomto případě může být stejná argumentace přínosem pro eutanazii, jelikož bychom mohli řešit její praktické problémy (legalizace, pravidla, konsekvence v praxi apod.), namísto bezvýhodného rozhodování o její morálnosti či nemorálnosti.

Humovy argumenty jsou založeny na svobodě člověka a v úvodu své eseje doslova píše, že jeho cílem je vrátit lidem jejich vrozenou svobodu. Filozofové z této pozice autonomie člověka často argumentují pro ospravedlnění eutanazie. Dospělý člověk se svobodně rozhoduje, jak nakládat se svým životem, a filozofové upozorňují na fakt, že pokud se toto autonomní

---

¹⁶² Lecaldano, „Hume On Suicide,“ s. 668.

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Tomáš Hříbek, "Ještě o etice eutanazie: odpovědi kritikům," *Filosofický časopis*, roč. 59, čís. 6 (2011), s. 914. V této pasáži mluví o teorii Bernarda Gerta.

rozhodování týká všech oblastí života člověka, mělo by se týkat i jeho smrti.¹⁶⁵ Proč by zrovna smrt člověka měla být z tohoto práva vyjmuta? Pacient má právo odmítnout léčbu, i kdyby to vedlo k ohrožení jeho života, za což samozřejmě nese odpovědnost on sám.¹⁶⁶ Jeden z argumentů pro podporu eutanazie je důraz na podporu „well-being“ (blahobytu, dobrých životních podmínek) lidí; když někdo trpí nesnesitelnou bolestí nebo se jeho život stal utrpením, a požaduje asistovanou sebevraždu, v rámci zachování jeho „well-being“ by mu tato pomoc měla být poskytnuta.¹⁶⁷

Filozof Marek Vácha ve svém příspěvku pro *Filosofický časopis* píše, že žádosti o eutanazii jsou podmíněny především „neschopností pacientů vidět jakýkoli smysl či důvod svého utrpení.“¹⁶⁸ Tento argument je nanejvýš pochybný nejméně ze dvou důvodů: a) Vácha vnucuje svůj teistický postoj ostatním, b) předpokládá, že v utrpení je ukryt „nějaký“ smysl a c) nepředkládá žádnou evidenci dokládající jeho tezi.¹⁶⁹ Již v 18. století se Hume snažil dokázat, že lidský život se může proměnit v utrpení, což je legitimní důvod pro sebevraždu – v tomto případě – pro eutanazii.

Stojí za zmínku, že právní stránka legalizace eutanazie by jistě přinesla potřebu vyřešit mnoho praktických problémů. První krok k řešení těchto problémů je však konstruktivní dialog založený na faktech, výzkumech a celkově vědecké práci, což by mělo znamenat odmítnutí teologických argumentů, jak se Hume ve své eseji snaží dokázat. Hříbek k tomuto tématu píše:

---

¹⁶⁵ Young, Robert, „Voluntary Euthanasia,“ *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2018 Edition): kap. 3. <https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/euthanasia-voluntary/> (zobrazeno 25.07.2018).

¹⁶⁶ „Práva pacientů ČR,“ *Ministerstvo práce a sociálních věcí*, 27.04.2005, <https://www.mpsv.cz/cs/840> (zobrazeno 04.08.2018).

¹⁶⁷ Young, „Voluntary Euthanasia,“ kap. 3.

¹⁶⁸ Marek Vácha, „Je vůbec ještě možná etika v 'postetickém' světě?,“ *Filosofický časopis*, roč. 58, č. 2 (2010): s. 273-274.

¹⁶⁹ Hříbek v odpovědi na Váchův příspěvek poukazuje na mnoho dalších problémů, které Váchův text obsahuje. Hříbek si mimo jiné všimá tohoto: Vácha podle něj staví na přirozené teleologii (život jako cesta k bohu) a má za to, že eutanazie je morálně nepřípustná, protože zasahuje do přirozeného řádu věcí Stvořitele. Podle Hříbka tuto teorii „brilantním způsobem“ dekonstruoval již David Hume a připomíná jeho argument: pokud je sebevražda nepřípustná, je nepřípustné i umělé prodlužování života. Zde dělá Vácha chybu, protože jeho pozice by musela zákonitě vést v k odmítnutí dalších umělých způsobů k prodloužení života, třeba antibiotické léčby nebo chemoterapie, zmiňuje Hříbek.

„[A]utor filosofického argumentu smí užívat jen premisy, jejichž pravdivostní hodnotu si může čtenář ověřit či je racionálně akceptovat. Takže i autor, jenž je stoupencem určitého sektářského náboženství, musí jako občan světonázorově pluralitní společnosti vycházet jen ze skutečností, k nimž mají kognitivní přístup všichni členové této společnosti – zvláště hají-li názor na takové téma, jako je eutanazie, jež se týká všech.“¹⁷⁰

---

¹⁷⁰ Tomáš Hříbek, "Za etiku bez teologie," s. 737-738.

5. Závěr

Ve své bakalářské práci se převážně zabývám rozporupnými interpretacemi eseje o sebevraždě od Davida Huma. V první části práce jsem prozkoumala stručnou historii sebevraždy a popsala hlavní odlišnosti v přístupu k ní v průběhu dějin. Z uvedených období má Hume pravděpodobně nejbliže k antice, díky důrazu na svobodu člověka, musíme ale zohlednit fakt, že nemáme dostatek informací a definitivní interpretace uzavírající veškeré spory a otázky ohledně Humovy eseje není pravděpodobná.

Ve druhé části práce jsem přistoupila k interpretaci Humovy eseje a popsání největších rozdílů v přístupu vybraných interpretů. Jedná se o zajímavé téma, minimálně z následujících důvodů. *Za prvé*, můžeme vidět velmi odlišný přístup k interpretaci, přičemž největší kontrast je mezi (chronologicky) prvními třemi interprety (Tom L. Beauchamp, Kenneth R. Merrill, G. R. McLean) a předposledním Holdenem. První skupina je velmi kritická a spíše se soustředí na hledání chyb. Naproti tomu Holden přistupuje k interpretaci vstřícněji a otevřeněji, podrobně si všímá Humových přesných formulací a vymezuje se vůči svým předchůdcům. Jeho výklad je ve většině případů k Humovy pozitivní, zatímco si Holden stále hlídá, aby jeho obhajoba nepůsobila jako bezdůvodná obhajoba z vnitřního přesvědčení. Také se snaží o nejpravděpodobnější výklad, který přihlíží k Humově celoživotní tvorbě a celkovému kontextu díla. Jeho argumentace je jasná, někdy až moc vstřícná ve srovnání s ostatními.

Za druhé, McLean interpretuje Huma a zároveň hájí svou osobní teologickou pozici, což jsme v textu vyhodnotili jako nevhodnou filozofickou strategii. *Za třetí*, nejen, že interpreti se neshodnou na jednotlivých Humových argumentech, ale také na samotném významu eseje a okolnostem jejího nevydání. *Za čtvrté*, základ Humovy argumentační strategie je stále aktuální a dá se aplikovat i na obranu přípustnosti eutanazie a pravděpodobně také jako odrazový můstek pro debaty v morální filozofii o podobně založených tématech. Považuji za vysoce pravděpodobné, že Humovým cílem byla obhajoba přijatelnosti sebevraždy obecně, ne jen její „morální“ přijatelnosti.

Další důležitý poznatek je, že Hume odmítá stavět morální zásady na náboženské víře. Teď, o více než 260 let později, se stále můžeme setkat s argumentací s teologickým základem, se kterou už ve své době nesouhlasil Hume. Smazání rozdílu mezi racionální a iracionální sebevraždou je další důležitou zásluhou.

Má práce ukázala, že by interpreti měli zohledňovat nejen samotný předmět interpretace, ale obecný kontext. Holdenova interpretace se jeví jako nejpřínosnější a nejvíce pravděpodobná, protože ostatní autoři připisují Humovy těžko uvěřitelné množství velkých argumentačních chyb, což neodpovídá Humově stylu a jeho vědomostem.

6. Použité zdroje

- Akvinský, Tomáš. *Theologické summy svatého Tomáše Akvinského*. Ed. Emilian Soukup, Přel. Prokop Švach. Olomouc: Krystal, 1940.
- Aristotelés, *Etika Níkomachova*. 2. rozš. vyd. Př. Antonín Kříž. Praha: Petr Rezek, 1996.
- Aristotle. *Nicomachean Ethics*. Přel. H. Rackham, Ed. (Cambridge: Harvard University Press, 1934). Perseus Digital Library. <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=urn:cts:greekLit:tlg0086.tlg010.perseus-eng1> (zobrazeno 17.05.2018).
- Augustinus. *O Boží obci knih XXII*. Př. Julie Nováková. Praha: Karolinum, 2007.
- Beauchamp, Tom L. „An Analysis of Hume's Essay ‚On Suicide‘.“ *The Review of Metaphysics* 30, no. 1 (1976): 73-95. <http://www.jstor.org/stable/20126886> (zobrazeno 24.03.2018).
- Bennett, Jonathan. *Four Essays: Tragedy, The Standard of Taste, Suicide, The Immortality of the Soul*. <http://www.earlymoderntexts.com> (zobrazeno 04.12.2017).
- Camus, Albert. *Mýtus o Sisyfovi*. 3. vyd. Praha: Garamond, 2015.
- Cooper, John M. „Greek Philosophers on Eutanasia and Suicide.“ In *Suicide and Euthanasia: Historical and Contemporary Themes*, edited by Baruch A. Brody, 9-38. Boston: Kluwer Academic, 1989.
- Doležal, Adam. „Eutanazie jako politické téma?“ *Zdravotnické právo a bioetika*. 05.03.2012. Dostupné z <http://zdravotnickepravo.info/eutanazie-jako-politicke-tema/> (zobrazeno 23.08.2018).
- Englert, Walter. „Seneca and the Stoic View of Suicide.“ *The Society for Ancient Greek Philosophy Newsletter*, 184 (1990). <https://orb.binghamton.edu/sagp/184> (zobrazeno 11.05.2018).
- Holden, Thomas. „Religion and Moral Prohibition in Hume's ‚Of Suicide‘.“ *Hume Studies* 31, no. 2 (2005): 189-210. <http://www.humesociety.org/hs/issues/v31n2/holden/holden-v31n2.pdf> (zobrazeno 24.03.2018).
- Hříbek, Tomáš. „Za etiku bez teologie.“ *Filosofický časopis*, roč. 58, č. 5 (2010): 729-749.

- Hříbek, Tomáš. „Ještě o etice eutanazie: odpovědi kritikům.“ *Filosofický časopis*, roč. 59, čís. 6 (2011): 909-929.
- Hume, David. „Of Suicide.“ In *Essays, Moral, Political, and Literary*, edited by Eugene F. Miller. Indianapolis: Liberty Classics, 1987.
- Hume, David. *Zkoumání o lidském rozumu*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1996.
- Cholbi, Michael. „Suicide.“ In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Fall 2017 Edition, ed. Edward N. Zalta. Publikováno 18. 05.2004.
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/suicide/> (zobrazeno 01.03.2018).
- Kant, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. 3 vyd. Př. Ladislav Menzel. Ed. Marina Barabas a Pavel Kouba. Praha: Oikoymenh, 2014.
- Laertios, Diogenés. *Životy, názory a výroky proslulých filosofů*. Př. A. Kolář. Praha: Československá akademie věd, 1964.
- Lecaldano, Eugenio. „Hume On Suicide.“ In *The Oxford Handbook of Hume*, ed. Paul Russel, 660-670. New York, NY: Oxford University Press, 2016.
- Locke, John. *Dvě pojednání o vládě*. Přel. Josef Král. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1965.
- Long, Anthony A. *Hellénistická filosofie: stoikové, epikurejci, skeptikové*. Přel. Petr Kolev. Praha: Oikoymenh, 2003.
- Lorkowski, C. M. „David Hume: Religion.“ *The Internet Encyclopedia of Philosophy*.
<https://www.iep.utm.edu/hume-rel/> (zobrazeno 25.7.2018).
- McLean, G. R. „Hume and the Theistic Objection to Suicide“. *American Philosophical Quarterly* 38, no. 1 (2001): 99-111. <http://www.jstor.org/stable/20010025> (zobrazeno 24.03.2018).
- Merrill, Kenneth R. „Hume on Suicide.“ *History of Philosophy Quarterly* 16, no. 4 (1999): 395-412. <http://www.jstor.org/stable/27744831> (zobrazeno 24.03.2018).
- Minois, Georges. *History of Suicide: Voluntary Death in Western Culture*. Př. Lydia G. Cochrane. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1999.
- More, Thomas. *Utopie*. Př. a pozn. opatřil Bohumil Ryba; předml. Jan Halada. Praha: Mladá fronta, 1978.

Platón. *Faidón*. 3. vyd. Praha: ISE, 1994.

Platón. *Zákony*. 4. opravené vydání. Př. František Novotný. Platónovy dialogy, svazek 20.
Praha: Oikoymenh, 2016.

„Práva pacientů ČR.“ *Ministerstvo práce a sociálních věcí*. 27.04.2005. <https://www.mpsv.cz/cs/840>
(zobrazeno 04.08.2018).

Ricken, Friedo. *Antická filosofie*. 2. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002.

Rist, John. *Stoická filosofie*. Př. K. Thein. Praha: Oikoymenh, 1998.

Russell, Paul, and Anders Kraal. „Hume on Religion.“ *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*,
Summer 2017 Edition, ed. Edward N. Zalta. Publikováno 04.10.2005, revize 27.03.2017.
<https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/hume-religion/> (zobrazeno
25.07.2018).

Seneca. *Výbor z listů Luciliovi*. Praha: Svoboda, 1969.

Tvrdý, Filip. „Hume proti náboženství.“ *Filosofický časopis*, roč. 65, č. 2 (2017): 207-220.

Vácha, Marek. „Je vůbec ještě možná etika v 'postetickém' světě?“ *Filosofický časopis*, roč. 58, č. 2
(2010): 273-279.

Young, Robert. „Voluntary Euthanasia“. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Summer 2018
Edition, ed. Edward N. Zalta. Publikováno 18.06.1996, revize 26.01.2017.
<https://plato.stanford.edu/archives/sum2018/entries/euthanasia-voluntary/> (zobrazeno
25.07.2018).